

**İSLÂM HUKUKUNDA EVLİLİK NAFAKASI VE
KAPSAMI**

Feyza Nur KUTMAN

Yüksek Lisans Tezi

Temel İslâm Bilimleri

Ana Bilim Dalı

Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

2024

(Her Hakkı Saklıdır)

T.C.
BAYBURT ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

İSLAM HUKUKUNDA EVLİLİK NAFAKASI VE KAPSAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Feyza Nur KUTMAN

Danışman: Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

BAYBURT- 2024

KABUL VE ONAY

Prof. Dr. Tevhit AYENGİN danışmanlığında, Feyza Nur KUTMAN tarafından hazırlanan “İslâm Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı” başlıklı bu çalışma, 29.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Ali İhsan PALA

Üye : Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

Üye : Doç. Dr. Yusuf ŞEN

Bu tezin kabulü Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu’nun .../.../20.. tarih ve 20.../...-
.... Sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Doç. Dr. Murat KUL

Enstitü Müdürü

BEYANNAME

Tez çalışması olarak sunduğum “İslâm Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı” başlıklı çalışmanın tarafımdan bilimsel etik ilkelerine uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserleri kaynakçada gösterdiğimi beyan ederim.

29/01/2024

İmza

Feyza Nur KUTMAN

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans eğitimim süresince her türlü bilgi ve donanımından istifade ettiğim, istediğim her an rahatlıkla ulaşıp sorunlarıma çözüm bulduğum ve hiçbir zaman desteğini esirgemeyip bana yol gösteren saygı değer hocam ve danışmanım Prof. Dr. Tevhit AYENGİN'e ve hayatımın her alanında olduğu gibi eğitimimde de bana büyük emek gösteren sevgili aileme teşekkür ederim.

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İSLÂM HUKUKUNDA EVLİLİK NAFAKASI VE KAPSAMI

Feyza Nur KUTMAN

Bayburt Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

Bayburt-2024, Sayfa: 61

Bu çalışmada “nafaka” kavramının anlamı, mahiyeti ve kapsamı ele alınmıştır. Evlilik nafakasının neleri kapsadığı, hangi durum ve şartlarda verilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Evlilik, insanın fitratında olan ve Allah’ın da insanlara tavsiye ettiği bir kurumdur. Nafaka, evliliğin huzurlu bir şekilde devam etmesi için gereklidir. Günümüzde boşanmaların birçoğunun sebebine bakıldığında zaman zaman kocanın karısına vermesi gereken nafakayı ihmal ettiği görülmektedir. Evlilik insanlar üzerinde bazı hak ve sorumluluklar doğurmaktadır. Bunların en önemlisi nafakadır. Nafaka evliliğin daha sistemli ve tartışmalara yol açmadan Evlilik nafakası sahih bir nikâhla başlayıp boşanma ya da ölüm ile sona ermektedir. Mesken, temel gıda, sağlık giderleri ve giyim masrafları evlilik nafakasına dahil olan giderlerdir ve bunlar İslâm hukuku tarafından koca üzerine yüklenen sorumluluklardandır. Nafaka evlilik hayatının huzuru için gereklidir ve insanca yaşamının sürdürülebilmesi için zorunludur. Bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde nafaka kavramı, çeşitleri ve evlilik nafakasının kapsamı; ikinci bölümde kocanın nafaka sorumlusu olmasının şartları ve kadının nafaka hakkını düşüren durumlar ve son bölümde ise iddet nafakası ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Nafaka, evlilik, nikah, sorumluluk, iddet.

ABSTRACT

M.SC. THESIS

MARRIAGE ALIMONY AND ITS SCOPE IN İSLAMIC LAW

Feyza Nur KUTMAN

Bayburt University

Institute of Graduate Studies

Department of Basic Islamic Sciences

Thesis Advisor: Prof. Dr. Tevhit AYENGİN

Bayburt-2024, Pages: 61

In this study, the meaning, nature and scope of the concept of "alimony" are discussed. What marital alimony covers and under what circumstances and conditions it should be given have been evaluated. Marriage is an institution that is in human nature and recommended by God. Alimony is necessary for the marriage to continue peacefully. When we look at the reason for most of the divorces today, it is seen that the husband neglects the alimony he is supposed to give to his wife. Marriage creates some rights and responsibilities on people. The most important of these is alimony. Marital alimony begins with a valid marriage and ends with divorce or death, before the marriage becomes more systematic and controversial. Housing, basic food, health expenses and clothing expenses are expenses included in marital alimony, and these are among the responsibilities imposed on the husband by Islamic law. Alimony is necessary for the peace of married life and is mandatory for the continuation of a human life. This study consists of three parts. In the first part, the concept of alimony, its types and the scope of marital alimony; In the second part, the conditions for the husband to be responsible for alimony and the situations that reduce the wife's right to alimony, and in the last part, waiting period alimony are discussed.

Keywords: Marriage, alimony, wedding, responsibility, violence.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY.....	II
BEYANNAME	III
ÖN SÖZ	IV
ÖZET	V
ABSTRACT	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	IX
GİRİŞ.....	1
Araştırmanın Konusu ve Problemi	1
Araştırmanın Amacı	1
Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi	1
Araştırmanın Sınırlılıkları	1
Kaynak Değerlendirmesi	2
Terim ve Tanımları	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
1. İSLÂM HUKUKUNDA NAFKA KAVRAMI VE EVLİLİK NAFKASININ KAPSAMI.....	4
1.1. NAFKA KAVRAMI VE KISIMLARI	4
1.1.1. Nafkanın Kısımları	5
1.1.1.1. Kişinin kendi nafakası	5
1.1.1.2. Kendi dışındakilerin nafakası	5
1.2. İSLÂM HUKUKUNDA EVLİLİK	6
1.3. EVLİLİK NAFKASI	7
1.4. EVLİLİK NAFKASININ HUKUKİ KAYNAKLARI.....	7
1.4.1. Kitab/ Kur'ân-ı Kerim	8
1.4.2. Sünnet.....	9
1.4.3. İcma	10
1.4.4. Akıl.....	10
1.5. EVLİLİK NAFKASININ KAPSAMI	10
1.5.1. Mesken	11
1.5.2. Temel Gıda	14
1.5.3. Giyim	17
1.5.4. Sağlık Giderleri	19
1.5.5. Hizmetçi Masrafları	21
İKİNCİ BÖLÜM	24
2. KOCANIN NAFKA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN ŞARTLARI VE KADININ NAFKA HAKKINI DÜŞÜREN DURUMLAR	24
2.1. KOCANIN NAFKA YÜKÜMLÜSÜ OLMASININ ŞARTLARI	24
2.2. EVLİLİK NAFKASININ VACİP OLMASININ ŞARTLARI	26
2.3. NAFKA MİKTARININ BELİRLENMESİ	27
2.4. ERKEĞİN NAFKA VERMEME ŞARTIYLA EVLENMESİ.....	27
2.5. KOCANIN NAFKA VERMEKTEN KAÇINMASI.....	27
2.6. KADININ NAFKA HAKKINI DÜŞÜREN DURUMLAR	28
2.6.1. Kadının Naşize Olması.....	28

2.6.1.1. Nüşûz sayılan davranışlar	29
2.6.2. Hasta Kadının Nafakası	31
2.6.3. Kocanın Hapiste Olması	32
2.6.4. Kadının Hapiste Olması	32
2.6.5. Kadının Evden Kaçması veya Kaçırılması	33
2.6.6. Yaş Küçüklüğü	34
2.6.7. Din Değiştirme/ İrtidat	35
2.6.8. Yolculuğa Çıkan Karının Nafakası	36
2.6.9. Sihri Yakınlarla Zina	38
2.6.10. Fasid Nikah	38
2.6.11. Kadının Nafaka Hakkından Feragatı	39
2.6.12. Kayıp Kocanın Nafaka Sorumluluğu	40
2.6.13. Kocanın Ölmesi	42
2.7. ÇALIŞAN KADIN VE NAFAKASI	42
2.7.1. Eğitim	43
2.7.2. Ticaret	44
2.7.3. Kadının Çalışmasıyla İlgili İhtilafların Sebepleri	44
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	47
3. İDDET KAVRAMI VE İDDET BEKLEYEN KADININ NAFAKA HAKKI	47
3.1. İDDET KAVRAMI	47
3.2. BOŞANMA İDDETİ BEKLEYEN KADININ NAFAKA HAKKI	47
3.3. İDDET NAFAKASININ KAYNAKLARI	47
3.3.1. Kitab/ Kur'ân-ı Kerim	48
3.3.2. Sünnet	48
3.3.3. İcma	48
3.4. İDDET NAFAKASI	48
3.4.1. Ric'î Talâkla Boşanmış Kadının Nafaka Hakkı	49
3.4.2. Bâin Talâkla Boşanmış Kadının Nafaka Hakkı	49
3.4.3. Ölüm İddeti Bekleyen Kadının Nafakası	51
3.4.4. İddet Bekleyen Hamile Kadının Nafakası	51
3.4.5. Fasid Bir Nikâh Sebebiyle İddet Bekleyen Kadının Nafaka Hakkı	52
3.4.6. Hul' İddeti Bekleyen Kadının Nafaka Hakkı	53
SONUÇ	55
KAYNAKÇA	58
ÖZGEÇMİŞ	61

KISALTMALAR

H.z.	: Hazreti
s.a.v.	: sâllahu aleyhi vesellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
vb.	: Ve benzeri
vd.	: Ve diğerleri
thk.	: Tahkik eden
b.y.	: Basım yeri yok
ts.	: Tarihsiz
y.y.	: Yayıncı yok
nşr.	: Neşreden
çev.	: Çeviren
b.	: bin (Oğul)
SBE.	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
r.a.	: Radiyallahu anh (a)
Haz.	: Hazırlayan

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu ve Problemi

Evlilik, insan fitratında olan ve Allah'ın da insanlara tavsiye ettiği bir sosyal kurumdur. Evlilik aileyi oluşturan bireyler üzerinde bazı hak ve sorumluluklar meydana getirmektedir. Bunların başında hiç şüphesiz nafaka yer almaktadır. Nafaka evliliğin daha sistemli ve tartışmalara yol açmadan huzurlu bir şekilde devam etmesinin en önemli basamağını oluşturur. Günümüzde boşanmaların birçoğunun sebebine bakıldığında bunun temelinde kocanın karısına vermesi gereken nafakanın ihmalini görmekteyiz.

Evlilik nafakası, kadın için mali bir güvencedir ve kadın bunu bazı istisnalar dışında her zaman alma hakkına sahiptir. Nafakanın verilmemesi durumunda kadın hukuki olarak hakkı olan bu nafakayı kocasından alır. Ancak İslâm nafakayla kadının haklarını güvence altına alırken kocayı da mağdur etmemiştir. Nafaka miktarı belirlenirken iki tarafı da düşünerek kocanın mali durumunu göz önünde bulundurmuştur.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı İslâm'da kadının evlilik sonucu kazandığı mali hakları ortaya koymaktır. Nafaka kavramının mahiyetinin ve özellikle İslâm'da kadının evlilik hakları ve nafaka sorumlusu kocanın kadını ihmal ve mağdur etmeden her koşulda nafakasını vermesi gerektiğini ortaya koymaktır.

Hem geçmiş topluluklarda hem de günümüzde kadın fazla önemsenmemiş ve fazlasıyla ihmal edilmiştir. Bu çalışmamızda ise bunun doğru olmadığını ve İslâm'ın kadına ne kadar değer verip el üstünde tuttuğunu anlatmaya çalıştık.

Araştırmanın Önemi ve Gerekçesi

Daha önce bu konuya değinmiş olan çalışmalara bakıldığında evli kadının nafaka hakkının ele alındığını ancak detaylı bir şekilde işlenmediğini ve bu konuda müstakil bir çalışmanın olmadığını gördük. Biz bu çalışmamızda konuyu daha detaylı inceleyerek Müslüman evli kadınların nafaka konusunda hak ve sorumluluklarının neler olduğunu ortaya koyarak olası mağduriyetlere karşı nasıl davranılması gerektiğini delilleriyle tespit etmek ve böylece insanca yaşamasının asgari zorunlulukları konusunda bilgilenmesini istediğimiz için bu çalışma bizim açımızdan önem arz etmektedir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Nafaka konusu hem Medeni Hukuk'ta hem de İslâm Hukuku'nda çok kapsamlı bir kavramdır. Nafaka kavramının tümünü inceleyip araştırmak yerine nafakanın alt başlıkları içerisinde yer alan “İslâm Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı” konusuyla sınırlandırıp araştırma yapmanın daha verimli olacağı kanaatindeyiz.

Kaynak Değerlendirmesi

Çalışmamızda klasik fıkıh kaynaklarından yararlanılmış ve bunun neticesi olarak fıkha uygun fikirler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunun yansıra Hukuk alanında yapılan çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmaların kendi çalışmamızın daha iyi anlaşılıp günümüz sorunlarının belirlenmesine katkıda bulunmuştur.

Ulusal Tez Merkezi'nde “Nafaka” kavramı aratıldığında seksen üç çalışmanın olduğu görülmüş ve bu çalışmalardan kendi konumuzla alakalı olan çalışmalar incelenmiştir. Kendi çalışmamızda, *Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı/İslâm Hukuku alanında* Prof. Dr. Mehmet DİRİK Hocamızın danışmanlığında Sabriye Üresin'in çalışmış olduğu “*İslam Hukuku Açısından Nikâhın Erkeğe Yükllediği Sorumluluklar*” adlı Yüksek Lisans tezi de yer almıştır. Bununla beraber Zahit Köseoğlu'nun “*İslam Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Yükümlülüğü*”, Hatice Boyalı Gürpınar'ın “*İslam Hukukunda İddet Bekleyen Kadının Nafaka ve Süknâ Hakkı*”, Hamiyet Ayık'ın “*Eşin Nafakasını Düşüren Haller*” gibi pek çok çalışma bu süreçte bize ışık tutmuştur.

Daha önce yapılan çalışmalara bakıldığında İslam Hukukunda Evlilik Nafakasına yer verilmiş olduğu ancak bu konunun müstakil olarak incelenmediği gördük. Dolayısıyla evli Müslüman kadınların hak ve sorumluluklarını bilmeleri açısından çalışmamızın önemli olduğu görüşünderiz. Gayret bizden tevfiğ Allah'tandır.

Terim ve Tanımları

Çalışmamızda sıklıkla kullandığımız terimlerin tanımları şu şekildedir:

Nafaka: Kişinin hayatını yaşayabilmesi için gerekli olan tüm ihtiyaçlarını sürekli bir şekilde temin edebilmesidir.

Evlilik Nafakası: Evlilik nafakası, doğrudan kanundan kaynaklanan, karı koca arasında meydana gelen malî bir alacaklılık ve borçluluk ilişkisidir.¹

Nâşize: Kocasına asi davranıp evliliğin gereklerini yerine getirmeyen kadın demektir.

¹ Zeki Uyanık, *İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası*, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 47 (2019), 57-87.

İddet: Evlilik bağının talak, muhâlea, fesih, tefrik ve ölüm sebeplerinden herhangi biri ile sona ermesinin ardından evliliğe bağlı hükümlerin tamamen ortadan kalkması için Şarî'in belirlemiş olduğu zaman dilimidir.

Evlilik nafakası, kadın haklarını güvence altına alır ve her durumda verilmesi gerekir. Nafakanın verilmemesi durumunda kadın kanunlar önünde hakkı olan nafakayı kocasından alır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İSLÂM HUKUKUNDA NAFKA KAVRAMI VE EVLİLİK NAFKASININ KAPSAMI

1.1. NAFKA KAVRAMI VE KISIMLARI

Kökü itibariyle Arapça olan nafaka, enfaka fiilinden mastar olan infak kelimesinden isimdir.² İnfak kelimesi genel olarak malını Allah yolunda harcamak anlamında kullanılmaktadır. Bazı fakihler nafakayı “*hayatın devamlılığını sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan her şeyin sürekli teminidir.*”³ Şeklinde tanımlamışlardır.

Nafaka hukukunun taraflar arasında oluşması başta zevciyet, karabet (yakınlık) ve sahiplik, kendisinden faydalanma, fayda vericiliğinin devam ettirilmesi, yaratılış gayesine uygun devamlılığının sağlanması için mülkiyet ilişkisi de nafaka sorumluluğunun bir diğer sebebidir.⁴

İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için bazı şeylere ihtiyaç duyarlar. Nafaka bu ihtiyaçların karşılanabilmesinde merkezi öneme sahiptir. Nafaka ile en temel yaşam gerekleri olan giyim, beslenme ve barınma ihtiyaçları giderilmiş olur. Yani nafaka da aslolan bireyin hayatını devam ettirebilmesi için gereken tüm ihtiyaçları azami derecede israfa ve cimriliğe kaçmadan idare ettirecek ölçüde olmasıdır. Kadının, sosyal standartlarına uygun bir hayat yaşayabilmesi için gerek duyduğu ve kocanın da tüm bu ihtiyaçları karşılaması nafaka kavramı içinde yer almaktadır.⁵ Nafakanın varlığı kişiler arasındaki nikâh akdine bağlı olarak erkeğe vacip hale gelir ve boşanma sonrası iddet süresinin bitmesiyle son bulur.

İslâm hukukunda nafaka, evlilikten doğan hısımlık nafakası ve doğum sonrası oluşan evlilik nafakası olmak üzere iki başlıkta incelenmektedir.

İslâm hukukunda, sahih bir nikâh akdi ile kurulan ailenin devamlılığı ve evliliğin çeşitli sebeplerle son bulması halinde kadının beklemesi gereken iddet süresinde, koca ile karısı

² Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş-Şîrbînî el-Kâhîrî, *Muğni'l-Muhtâc*, (y.y. Daru'l-Kitab İlmiyye, 1431), 3/425.

³ Erbay, İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası, (İstanbul, Rağbet, 1998), 13.

⁴ Nafaka Kanunu, Haz. Orhan Çeker, (İstanbul; Ebru, 1985), 22.

⁵ Hayrettin Karaman, *Ana Hatlarıyla İslâm Hukuku*, (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2015), 2\100.

arasındaki mali alacaklılık ve borçluluk ilişkisine dayanan nafaka çeşidine evlilik nafakası denir.⁶

1.1.1 Nafakanın Kısımları

Nafakayı, kişinin kendi nafakası ve kendi dışındakilerin nafakası olarak iki kısımda incelemek mümkündür.

1.1.1.1. Kişinin kendi nafakası

Kişinin kendisi için vereceği nafaka başkaları için vereceği nafakadan daha önceliklidir. Çünkü kişi kendi ihtiyaçlarını gidermediği sürece başkalarına da fayda sağlayamaz. Gücü yeten kişi herkesten ve her şeyden önce kendisi için çalışıp kendisine en iyi şekilde nafakasını temin etmelidir.

İslâm dininde korunması gereken en önemli beş şey içerisinde ilk olarak can gelmektedir. Bunun için de kişi gücü ölçüsünde öncelikle kendi beslenme, barınma ve giyim nafakasına önem verip yerine getirmelidir. Daha önce de belirtildiği üzere nafakada aslolan israf ve cimriliğe kaçmadan her şeyde ölçüsü gereğince yapılmasıdır ve kişinin hayatını sürdürebilmesi için bir günlük asgari ihtiyacını tam olarak gidermesi gerekmektedir. Câbir şöyle demiş: Ben-i Uzra kabilesinden bir adam bir kölesini müdebber olarak azad etti. Resûlullah bunu haber alarak: *"Senin bundan başka malın var mı?"* diye sordu-, o zat: *"Hayır"* cevabını verdi. Bunun üzerine Resûlullah: *"Bu köleyi benden satın alacak var mı?"* dedi. Köleyi Resûlullah'dan Nuaym b. Abiİllâh el Adevî 800 dirheme satın aldı. Ve parayı Resûlullah'a getirerek teslim etti. Sonra Resûlullah: *"Evvelâ kendinden başla ve kendine sadaka ver. Şâyet bir şey artarsa onu ailene, ailenden de bir şey artarsa akrabana ver. Akrabandan da bir şey artarsa şöyle ve şöyle yap..."* buyurdu. Ve *"önünde, sağında, solundaki muhtaçlara ver"* diye işaret etti.⁷ Yani nafakanın tertibi hadiste açık bir şekilde beyan edilmiştir.

1.1.1.2. Kendi dışındakilerin nafakası

Bu nafaka, evlilik, akrabalık ve mülkiyetten doğan nafakadır. Bir kişiye nafakanın vacip olabilmesi için, evlilik, akrabalık veya mülkiyet sebeplerinden biri olması gerekir. İslâm hukukçuları, nafaka hukukunu incelerken konuyu öncelikle evlilikten başlatmışlardır. Çünkü hısımlık başlangıcı ve çocuğun temeli ailedir. Yani hısımlık sadece doğum sebebiyledir. Oğul,

⁶Erbay, İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 24.

⁷Ebü'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc el-Kureyşî en-Nisaburî, Sahîh-i Müslim, thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî (Kahire: Matbaatu İsa el-Bâbî el-Halebî ve Şerikâhu, 1374/1900), *Zekât*, 13, 41, (997).

baba, kardeş ve amca gibi insanların asılları ancak evlilikle meydana gelir. Bundan dolayı İslâm hukukunda her şeyden önce evlilik gelir⁸.

Kadın evlenince İslâm erkeğe maddi sorumluluk yüklemiştir. Erkek kendi nafakası, eşinin ve kendisinden olan çocukların nafakasını vermekle mükelleftir. Bu durum Kur’ân-ı Kerim’de şu şekilde açıklanmıştır: *Emzirmeyi tamamlamak isteyen için analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Onların normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak da çocuk kendisinden olanın (babanın) borcudur.*”⁹ Ayette geçen “tamamlamak isteyen” ibaresinden de anlaşılacağı üzere anne olan kadın çocuğunun emme süresini tamamlamakla sorumlu değilken çocuk kendisinden olan baba çocuğun her türlü nafakasını vermek ve karşılamakla mükelleftir.

1.2. İSLÂM HUKUKUNDA EVLİLİK

İslâm hukukunda, evlilik yoluyla kurulan ailenin ve bu evlilikten meydana gelecek olan çocukların yetiştirilme tarzı ve eşlerin birlerine olan hak ve sorumlulukları önem arz ettiği için tüm bunların nasıl olması gerektiği kurallarla belirlenmiştir. Evlilik saygı ve sevgiye dayalı olan bir kurumdur ve bu kurumun devamını sağlanması için de bu sevgi ve saygının ebedi olması gerekmektedir.

Evlilik Allah’ın bize tavsiyesi ve Hz. Peygamber’in (s.a.v.)’in sünnetidir. “*Gençler, içinizde evlenmeye güç yetiren evlensin. Zira evlenmek gözleri haramdan daha çok korur, zinadan daha çok muhafaza eder. Gücü yetmeyen kimse ise oruç tutsun. Çünkü orucun şehveti kıran bir özelliği var.*”¹⁰ Hadise bakıldığında da evliliğin insanları büyük günahlardan olan zina illetinden korumak için gösterilmiş bir yol olduğu görülmektedir. Evlilik kişiye sakinlik verip kişiyi kötülüklerden uzaklaştırdığı için sağlıklı bireyler ortaya çıkarmaktadır bu durumda sağlıklı bireyler de sağlıklı toplumları oluşturup huzurlu bir ortamın meydana gelmesini sağlamaktadır.

“*Bugün size iyi ve temiz nimetler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitap verilenlerin yiyeceği size helâldir; sizin yiyeceğiniz de onlara helâldir. Gayri meşrû ilişkide bulunmak veya gizli dost tutmak şeklinde değil de meşrû bir nikâhla evlenmek şartıyla mümin kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar -mehirlerini verdiğiniz takdirde- size helâldir.*”¹¹ ayette kitap ehli kadınların Müslüman erkeklere helal

⁸ Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî İbn Abidin, *Reddü'l Muhtar*, (Mısır, 1386), 3/372.

⁹el- Bakara, 2/233.

¹⁰ Ebû Abdillâh Muhammed ibn İsmail el-Buhârî, *Sahih-i Buhârî* thk. Mustafa Dîb. el-Bugâ (Dımeşk: Daru İbni Kesir, 1414), *Savm*, 10.

¹¹ el-Mâide, 5/5.

olduğu ve onlarla evlenmelerinin dinen bir sakıncası olmadığı belirtilmiş olup bu kadınlarda olması gereken özellikler (fuhuştan uzak durmak, iffetli ve namuslu olmak) bizzat Allah tarafından bizlere bildirilmiştir.

Evlilik toplumun oluşmasını sağlayan temel birim olan ailenin kurulması için şart akittir. Sağlam bir imana sahip salih ve saliha insanların evlenmesiyle kurulacak İslâmî aile yapısında yetişmiş olan çocuklar da toplumun huzurlu olmasını sağlayacaktır. “*Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim.*”¹² Hadisinden de anlaşılacağı üzere Hz. Muhammed evlenip çoğalmayı ümmetine tavsiye etmiştir.

1.3. EVLİLİK NAFAKASI

Evlilik nafakası, sahih nikah sonucu meydana gelen evliliklerde, eşler arasında oluşan malî bir alacaklılık ve borçluluk ilişkisidir¹³. İslâm, evlenen erkeğe ekonomik sorumluluk yüklemiştir. Kocanın karısına olan nafaka yükümlülüğü nikâh akdi ile başlayıp nikâh akdinin bozulup son bulmasıyla biter. Tüm bunların sonucunda alacaklı durumda olan kadın, borçlu durumda olan ise kocadır.

Nikah akdiyle başlayan evliliğin devamı süresince, ailenin maddi durumu göz önünde bulundurularak belirlenen nafaka, evliliğin en önemli unsurlardan biridir.¹⁴ Nafaka, kişinin yaşamını doğrudan etkilediği için evliliğin devamı süresince evlilik nafakası karı koca arasında var olacaktır.

Evlilik nafakasından kastımız, geniş manadaki aile için değil, fakat karı ve kocadan meydana gelmiş bulunan en dar manadaki aile için veya aile fertleri bakımından hangi manada aile olursa olsun sadece karı ile kocası arasındaki nafaka hukukudur.¹⁵ Diğer bir tabirle, birkaç esasta toplanabilecek aile fonksiyonlarından, karı kocanın birlikteliğinden meydana gelen neslin devamını sağlayan unsurlardan biri evlilik nafakasıdır.¹⁶ Böylece aile yapısının sağlam olması ve sağlıklı nesillerin yetişmesine olanak sağlanmıştır.

1.4. EVLİLİK NAFAKASININ HUKUKİ KAYNAKLARI

¹²Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, Sünen-i İbni Mâce, nşr. Muhammed Fuâd Abdülbaki (b.y.: Dâru İhyâu'l-Kütübî'l-Arabiyye, ts.), *Nihah*, 1.

¹³Zeki Uyanık, *İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası*, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 47 (2019), 57-87.

¹⁴ Ebû Bekir Ahmed b. Amr el-Hassâf eş-Şeybânî, *Kitâbu'n-Nafakât*, (Beyrut: Dârü'l-Kitabî'l-Arabî, I. Baskı, 1984), 32.; Ruhi Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, (İzmir, Çağlayan Yayınları,1996), 6.

¹⁵ Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, 68-69.

¹⁶ Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, 68-69.

İslâm hukukunda evlilik nafakasının hukuki dayanakları, kitab, sünnet, icma ve akıldır.¹⁷

1.4.1. Kitab/ Kur’ân-ı Kerim

Evlilik nafakasının meşruluğuyla ilgili kaynak gösterilen pek çok âyet bulunmaktadır. Bu ayetler genel olarak şunlardır:

*“Varlıklı olan varlığından harcasın, rızkı daralmış bulunan da Allah’ın kendisine verdiği kadarından harcasın. Allah kimseyi kendi verdiğiinden fazlasıyla yükümlü tutmaz. Allah bir güçlüğün ardından bir kolaylık sağlayacaktır.”*¹⁸ Ayette bahsedilen konu, kocanın imkânı ölçüsünde nafakasını vermesidir. Allah her kulu kendi imkânı doğrultusunda sorumlu tutmuştur. Ne elindekinden fazlasını ne de azını istememiştir.

*“Erkekler kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta (ve ailenin geçimini sağlamakta)...”*¹⁹ Sosyal hayatta görmekteyiz ki erkekler kadınlara oranla dış etkenlere daha dayanıklı ve daha sağlam fiziki özelliklerle yaratılmışlardır. Bu yüzden ayette erkeklerin kadınları koruma görevinden bahsedilmiştir. Ayette erkeklerin kadınlar için mallarından harcamaları gerektiği bildirildiğinden buradaki korumanın sadece fiziki bir koruma olmadığını anlamaktayız.

Kendilerine el sürmeden ya da mehir belirlemeden kadınları boşarsanız size bir günah yoktur. (Bu durumda) eli geniş olan gücüne göre, eli dar olan da gücüne göre olmak üzere onlara, mâkul, gönül alıcı bir şeyler verin; iyiler için bu bir borçtur.²⁰

Onları (iddetleri süresince) gücünüz nispetinde, oturduğunuz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Sizin için(çocuğu) emzirirlerse (emzirme) ücretlerini de verin ve aranızda uygun bir şekilde anlaşın. Eğer anlaşamazsanız, çocuğu baba hesabına başka bir kadın emzirecektir.²¹

¹⁷ Erbay, Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 26; Özcan, Hısımlık Nafakası, 69.

¹⁸ Kur’ân Meali (Erişim 23 Eylül 2023), et-Talâk, 65/7.

¹⁹ Kur’ân Meali (Erişim 23 Eylül 2023), en-Nisâ, 4/34.

²⁰ Kur’ân Meali (Erişim 23 Eylül 2023), el-Bakara, 2/236.

²¹ et-Talâk, 65/6.

Tüm bu ayetlere baktığımız da hem evli kadınların hem de iddet bekleyen kadınların nafakasının kocaya ait olduğunu görmekteyiz. Ayetlerde açık olarak ifade edilmiş ki nafaka sorumlusu koca, eşine nafakasını verirken gücü ölçüsünde vermelidir.

1.4.2. Sünnet

Tabi bu ayetlerin yanında nafaka hakkının kocaya ait olduğunu bildiren hadis-i şerifler de vardır. Bunlardan bazılarını şu şekilde sıralayabiliriz:

*“Ebu Süfyan'ın karısı Utbe'nin kızı Hind, Allah'ın Rasulünün huzuruna gelerek 'Ey Allah'ın Resülü! Ebu Süfyan cimri bir adamdır, bana ve çocuğuma yetecek miktarda vermiyor, durumu idare için, onun bilmez tarafından, almam gerekiyor! Bana herhangi bir günah var mı?' diye sordu. Aleyhissalâtu vesselâm: “Kocanın malından, kocanın bilgisi olmadan, sana ve çocuklarına yetecek miktarda dine ve örfü uygun olarak al buyurdular.”*²² Hadiste geçen ‘onun bilgisi dışında’ ifadesi, nafakanın koca tarafından karısına vermek zorunda olduğu ve kocanın vermemesi durumunda kadın tarafından dinin belirlediği ölçü dahilinde kocasının haberi olmadan nafaka miktarını alma hakkı olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü yukarıda da belirttiğimiz gibi erkek, karısına ve çocuklarına bakmakla mükelleftir. Şayet koca nafakasını vermeyip ailesini başkalarına muhtaç duruma düşürürse bu durum da kadın, kendisi ve çocukları için gerekli miktarı kocasına haber vermeden alma hakkına sahiptir. Çünkü nafaka kadının kocası üzerindeki hakkıdır.

Başka bir hadis de şu şekildedir: *“Dikkat edin, sizin hanımlarınız üzerinde hakkınız var, kadınlarınızın da sizin üzerinizde hakkı vardır. Sizin hanımlarınız üzerindeki hakkınız, hoşlanmadığınız kimseleri minderinize oturtmamaları ve sevmediğiniz kimselerin evinize girmelerine izin vermemeleridir. Onların sizin üzerinizdeki hakları, giyimlerini ve yiyeceklerini iyi bir şekilde yapmanızdır.”*²³ Evlilikle birlikte eşlerin birbirlerine karşı hak ve sorumlulukları ortaya çıkmaktadır. Hadiste kocanın eşine nafaka vermesi açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Bu hadisler, evlilik akdiyle birlikte nafakanın başladığına ve nafakanın kim tarafından verilmesi gerektiğine delil olarak gösterilmektedir.

²² Buharî, Sünen, Büyü', 95.

²³ Ebû İsa Muhammed b. İsa et-Tirmizî, Câmi'u'l-kebîr, (Beyrut: Daru'l Garbi'l- İslâmî, 1996), *Ridâ*, 11.

1.4.3. İcma

Evlilik nafakasına icma yönünden baktığımızda; Fâkihler, kocasına asi ve itaatsiz olan kadın hariç, evli ve kocasıyla birlikte yaşayan kadının evlilik süresince nafakasının kocanın sorumluluğunda olduğu hususunda icma üzeredirler.²⁴

1.4.4. Akıl

Kocanın eşine nafaka vermesinin akli deliline gelince; kadın evlilik akdiyle beraber ailesinin yanından, kocasıyla aynı çatının altında yaşamaya başlar bir nevi kocası tarafından o evde yaşaması için alıkonulmuş olur. Koca tarafından karısına verilen nafaka aslında karısını ihtibasın bedelidir. Dinen kadın kocasının izni olmadan dışarıya çıkamaz ve kocanın da nafaka vermemesi durumun da kadın temel ihtiyaçlarını karşılayamayacağı için hayatını kaliteli bir şekilde yaşayamaz. Bununla birlikte kadın vaktinin çoğunu eşi için ayırıp onun her türlü hizmetini yapmaya başlar. Dolayısıyla kadın evlilikle birlikte bir kayıt altına girmiş bulunmaktadır.²⁵ Kadının kocasıyla aynı evin içinde yaşaması kocası için birçok fayda sağlamaktadır. Eşi için yemek yapan, bulaşık ve çamaşırlarını yıkayan, onun için çoğu zaman fedakârlık yapan kadına kocası nafaka vermediği takdirde tüm bu işler kadın için külfet haline gelecektir. Hiçbir kadın değer görmediği ve mutsuz olduğu bir evliliği devam ettirmek istemez. Aslında kocası tarafından kadına verilen nafaka hem İslâm'ın hem de kocasının o kadına verdiği değer bir göstergesidir. Durum böyle olunca kadın kocasına ve evine daha bağlı olup yaptığı işler onun için külfet olmaktan çıkacak ve zevkle yapmaya başlayacaktır.

Yukarıda saymış olduğumuz tüm deliller neticesinde görmekteyiz ki nafaka, kocanın karısına her şartta verilmesi gereken sorumluluğudur. Çünkü tekrar söylemekte fayda görüyoruz ki, nafaka kadının hayat kalitesini artıran ve kadının daha sağlıklı bir hayat yaşamasını kolaylaştıran hakkıdır.

1.5. EVLİLİK NAFAKASININ KAPSAMI

Evlilik nafakasının kapsamını, iâşe maddeleri nevinden olan yiyecek, içecek, katık²⁶ yanında giyim eşyaları, ev içi malzemeler, eğitim, evlendirme, temizlik malzemeleri, mesken,

²⁴Zuhayli, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, Çev. Ahmet Efe vd. (İstanbul, Risale Yayınevi, 1994), 10/94.

²⁵ Şadiye Görgülü, *İslâm Hukukunda Karı Nafakası*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniv. SBE., 1998), 28.

²⁶Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût*, (İstanbul, Gümüşev Yayıncılık, 2008), çev. Cevat Akşit, 5/182.

hizmetçi masrafları, sağlık giderleri ve bunlara bağlı olan diğer yan masraflar teşkil etmektedir.²⁷

Biz bu çalışmamızda evlilik nafakasının kapsamı içerisinde mesken, temel gıda, giyim, sağlık ve hizmetçi giderlerini inceleyeceğiz.

1.5.1. Mesken

Mesken, insanın sağlıklı bir şekilde yaşayabilmesi için gerekli olan şartlardan, biridir. Oturulan ev kişinin mutluluğunu etkilediği için güzel ve yaşamaya elverişli meskenlerde oturmak İslâm dini tarafından önemsenmiştir. İnsanlık var olduğu her dönemde dış etkenlerden (yağmur, kar, sel, rüzgâr, fırtına, aşırı sıcak, güneş vb.) korunmak için yaşadığı coğrafyanın şartlarına uygun olarak meskenler inşa etmiştir.

İslâm hukukunda mesken, kadının nafaka hakkı olması sebebiyle de önem arz etmektedir. Evlenen bir kadının, içinde huzurlu ve güvende oturacağı evi istemesi en temel hakkıdır. Yukarıda verdiğimiz ayet ve hadislerden anlaşıldığı üzere İslâm’da evlenen kadının mesken hakkı kocasının sorumluluğundadır.

Koca, eşinin oturacağı meskeni seçerken meskenin muhitinin güvenli bir yerde olmasına dikkat etmelidir.²⁸ İslâm hukukçularına göre tutulacak evin kadının ihtiyaçlarını rahat bir şekilde karşılayabilecek ıssız ve toplumdan uzak bir yerde göz önünde bulundurulmalıdır.²⁹ Kadın oturduğu evde ihtiyaç duyduğu zaman rahat bir şekilde markete gidip ihtiyaçlarını alabilmeli ya da dışarı çıkıp yürüyüş yapabilmelidir. Dolayısıyla oturulacak meskeni seçerken bu ihtiyaçlar da göz ardı edilmemelidir. Hem kadın hem de koca evin içerisinde kendilerini güvende hissetmelidir. Seydişehirî bu konuyu “*Zevc kendi istediği mahalde zevcesi için bir mesken-i şer’î tedârikine mecburdur. İster kendi mülkü olsun veya icâre veyahut âriyet tarikiyle tedârik etsin. Bu bâbda kilitli ve müstakil bir oda husûl-i maksada kâfidir ve fakat matbah gibi merâfıkı bulunmak lazımdır. Zevc hânede zevcesine yoldaş bulundurmaya mecbur değildir. Lâkin zevce tevahhuş etmemek için meskeni iyi komşular arasında intihab etmek lazım gelir. Komşusuz o mesken şer’î olmaz*”³⁰ sözleri ile açıklamıştır.

İnsan sosyal varlık olarak yaratılmış ve bu sosyallik sonucu da çevresin de insanların olmasını ister. Yani yalnızlığı pek sevmez. Kadın gününün çoğunu evde geçirir ve ister istemez

²⁷ Zuhayli, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, 10/101.

²⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/355.

²⁹ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, 5/321.

³⁰ Mahmud Esad Bin Emin Seydişehirî, *Kitâb-ı Nikâh ve Talâk*, çev. Şenol Saylan (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2019), 106-107.

komşuya ihtiyaç duyar. Bundan dolayıdır ki “*Komşusuz o mesken şer’î olmaz.*” denmiştir. Nafaka alacaklısı olan kadın evde herhangi biri tarafından zulme uğrarsa kadına yardım edecek salih komşuların olması gerekmektedir.³¹ Şayet komşular salih kimseler değil ise bu durumda koca evi başka bir muhite taşınmalıdır.³²

Koca tarafından temini sağlanacak evin durumu, eşlerin maddi durumuna³³ ve sosyal konumuna göre değişiklik göstermektedir. Eşlerin her ikisinin de maddi durumu ve toplum içerisindeki statüsü yüksek ise yaşanacak evin büyük, konforlu ve eşlerin yaşadığı çevreye uygun olması gerekir. Aynı zaman da seçilen meskenin güzel olması eşlerin mutluluğunu da etkileyecek olup aile saadetine de katkı sunacaktır. Kocanın karısıyla iyi geçinmesi esastır ve bu iyiliklerden biri de onu bir evde oturtmaktır.³⁴

Ancak her iki eşinde maddi durumu iyi değil ise kendi durumlarına uygun mesken tutup orada yaşamaları efdâl olandır ve bu durumda kadın kocasından kendi imkânlarını zorlayacak bir ev tutmasını isteyemez.

Erkek zengin olsa bile karısının fakir olması durumunda mutlaka kocasının karısını zenginlerin olduğu ortamda yaşatma mecburiyeti yoktur. Bunun yerine zenginle fakir arasında ortalama insanların yaşadığı ortamda veya şartlarda bir hayat süreceği imkânı sunması nafaka mantığına ters düşmez.³⁵ Aslında buradaki amaç kadını etrafındaki insanlara karşı mahcup duruma düşürmemektir. Çünkü insanların oturdukları ev onların sosyal statüleriyle doğru orantılıdır. Kişi kendi konumundan düşük ya da yüksek insanların olduğu muhitte oturursa bir süre sonra ister istemez bazı olumsuzluklarla karşılaşabilir ve bu durum da eşlerin arasını bozup aile saadetini olumsuz yönde etkileyebilir.

İslâm kadının rahat yaşaması için kocasından ona içi döşeli mesken tutmasını istemiştir ve bu oturulacak ev mülk olabileceği gibi, kira, vakıf veya ödünç bir ev de olabilir.³⁶

“*Mesken-i şer’î, zevcin zevcesine tahsis edeceği mekândır ki nâsın ve örf ve âdetin ihtilâfıyla muhtelif olur.*”

³¹ Muhammed b. Ahmed b. Mustafâ Ebû Zehre, *Ahvâlü’ş-şahsiyye*, (Kâhire: Dâru’l-Fikri’l-Arabiyye, 1376/1957), 243.

³² Ebû Zehre, *Ahvâlü’ş-şahsiyye*, 243.

³³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 11/355; Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 3/566.

³⁴ et-Talâk, 65/6; en-Nisâ, 4/19.

³⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, 5/182.

³⁶ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 3/566.

Yukarı da verilen Nafaka Kanunu 280. maddesinde bir evin mesken-i şer'î (İslâm hukukunda yaşamaya elverişli olan mesken) olabilmesi için; içerisinde mutfak, tuvalet ve kadının kendisine ait kilitli bir odanın olması gerektiği ve bu meskenin şartlarının yaşanılan zaman ve örf'e göre değişiklik gösterebileceği vurgulanmıştır. Meskende yaşamak için gerekli olan halı, yatak, mutfak malzemeleri gibi eşyaların evde bulunması gerekir. Asgari ölçüde bu şartları taşıyan tüm meskenler evlilik sonrası eşlerin yaşaması için dinen uygun görülmektedir. Oturulacak ev hem dünya işlerini hem de dini yükümlülükleri yerine getirmeye uygun olmalıdır.³⁷ Yani kadın abdestini ve guslünü rahatça alabileceği aynı zamanda çamaşırını yıkayıp kişisel bakımını da yapabileceği bir banyosu olan ve normal bir sesle Kur'ân okuyup namaz kılabilceği ve istediği zaman oturup dinlenebileceği bir meskende ikamet ettirilmelidir. Yani meskenin her türlü ihtiyacı karşılaması gerekmektedir. Ayrıca ihtiyaçların giderilmesi için o meskende suyun sürekli bulunması gerekmektedir.³⁸

Meskenin kadını korkutacak kadar geniş³⁹ veya küçük olmamasına dikkat edilmelidir. Kadınlar fitrat gereği erkelere oranla evde daha fazla vakit geçirmektedirler. Evde kullanılacak mobilya, mutfak eşyaları, evin düzeni ve büyüklüğü bu yüzden kadının isteği doğrultusunda olmalıdır.

Mesken hem dışarıya karşı hem de kendi içinde İslâmi mahremiyeti sağlayacak durumda olmalıdır.⁴⁰ Örneğin evin içerisi dışarıdaki yabancılar tarafından rahat bir şekilde görülmemelidir. Ev insanın mahremidir ve evin içerisinde yaşanan her durum özeldir. Bundan dolayıdır ki oturuş evde yaşanan her durum ev içerisinde kalmalı başkaları tarafından izlenmeye ya da duyulmaya müsait olmamalıdır.

Yüce Allah söyle buyurmuştur: *“O kadınları gücünüzün yettiği kadar ikamet ettiğiniz evin bir kısmında oturtun. (Evleri) başlarına dar getirmek için kendilerine zarar vermeyin. Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin. Eğer sizin için çocuk emzirirlerse onlara ücretlerini verin. Aranızda iyilikle bunu görüşün. Eğer güçlüğe uğrarsanız, onu babası için bir başka kadın emzirecektir.”*⁴¹ Bu ayette kocaların eşlerini boşamış olsalar dahi onlara güçleri ölçüsün de bir evde oturmak ve onlara baskı yaparak zorla evden göndermeye çalışmamaları emredilmiştir. Eğer kadın hamileyse, koca onun her türlü bakımıyla hem

³⁷ Mevsilî, el-İhtiyar li-Ta'lîlî'l-Muhtâr, 4/8.

³⁸ Zuhayli, İslâm Fıkhi Ansiklopedisi, 7/805.

³⁹ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, (İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1968), 2/450.

⁴⁰ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 22.

⁴¹ et-Talâk, 65/6.

hamilelik süresinde hem de doğum sonrası da ilgilenmelidir. Ayette de belirtildiği üzere Yüce Allah her kulunu gücü ölçüsünce sorumlu tutmuştur. Maddi durumu iyi olan koca israfa kaçmadan maddi durumu iyi olmayan koca da fakirliğini bahane ederek cimriliğe kaçmadan sorumluluklarını yerine getirmekle yükümlüdür.

Hanefilere göre kadın kendi isteği dışında kocanın ailesinden herhangi biriyle oturmak zorunda değildir ve bu durumda koca karısı için kendi ailesinden ayrı müstakil bir ev tutmalıdır⁴². Ancak kadın kendisi isterse eşinin ailesinden birisiye aynı evde oturabilir. Koca asla karısını kendi anne babası ve kardeşiyle aynı çatı altında oturmaya ikna etmek için onu zorlayamaz, darp edemez ve ona hakarete bulunamaz. Bir kadın oturduğu evin içerisinde ancak kendi rızası dâhilinde başkalarıyla yaşayabilir.

Kadın istemediği takdirde kumasıyla da aynı evi paylaşamaz çünkü kuma, kadına zarar verebilir.⁴³ ancak kocasının ikinci eşine yeni bir ev tutma imkânı yok ise bu durumda o eş kilidi bulunan bir oda vermek durumundadır.

Mesken eşlerin birbirleri ile konuşabildiği, özel durumlarını ve hallerini paylaşabildiği ve kendilerini güvende hissettikleri ortak yaşam alanı olmalıdır.⁴⁴ Bundan dolayıdır ki eşlerin mesken de başkaları olmadan kendi çekirdek ailesiyle oturmaları onların huzur ve mutluluğu için daha faydalı olacaktır.

Koca başka eşinden olan ve cinsel münasebetin ne demek olduğunu anlayacak olgunluğa gelmiş oğlunu şimdiki eşiyle aynı evde oturtamaz. Ama eğer çocuk cinsel münasebetin ne demek olduğunu anlayabilecek olgunluğa erişmemiş ise bu durumda da kadın kocasının oğluyla aynı evde yaşama hakkına engel olamaz.⁴⁵

1.5.2. Temel Gıda

Temel gıda dediğimiz iâşe malzemeleri, insanın hayatta kalabilmesi ve sağlıklı bir şekilde yaşamını devam ettirebilmesi için gerekli olan en temel ihtiyaçlardır. Birey hayatın da devamlılık sağlayabilmek için beslenmesine azami ölçüde dikkat etmelidir. Hayatın devamlılığı ve mükellefin ve alacaklının mali durumu, örf ve adetleri ve zamanın gerekleri, ucuzluk

⁴² Kemalüddîn Muhammed b. Abdülvâhid İbnü'l-Hümâm, *Fethü'l-Kadîr*, (Beyrut, Dâru Kitabi'l-İlmiyye, 1424, I.Baskı), 4/357.

⁴³ Zuhayli, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi*, 7/804.

⁴⁴ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2/450.

⁴⁵ Abdurrahman Cezîri, *Kitâbu'l- Fıkhi ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa*, (Kahire, 1939), 4/556.

pahalılık, gençlik, yaşlılık, mevsimler de dikkate alınarak lükse kaçmadan yeme içme ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli olan şeyler olarak ifade edebiliriz.⁴⁶

Nafakayı vermekle yükümlü olan eş, karısının her türlü yeme ve içmesiyle ilgili ihtiyaçlarını temin edip eşine ulaştırmakla sorumludur. İaşe malzemelerinin kapsamına sadece yiyecekler değil aynı zamanda bu yiyeceklerin yapımında kullanılan malzemeler de girmektedir.⁴⁷ Yeme ihtiyaçlarını karşılarken yiyecek maddelerinin saklanması ve korunması için gerekli olan malzemelerin temini de koca üzerine bir sorumluluk olup bunlar da nafaka kapsamında değerlendirilmektedir.⁴⁸ Yani kadın evlenirken babaevinden, yemek pişirecek ya da yapılan yemeği yemek için kullanılacak tabak, kâse, kaşık, çatal ve bıçak vb. malzemeleri getirmek zorunda değildir aksine tüm bunlar kocanın sorumluluğundadır.⁴⁹ Ancak kadın yaşadığı yerde örfen çeyiz adı altında kocasının evinde kullanacağı eşyaları almaktadır.

Nafaka temini sağlanırken her şey de olduğu gibi bunda da israfa ve cimriliğe kaçmadan, kocanın mali durumu dikkate alınmalıdır. Eğer koca zengin ise kendi maddi durumuna göre eşinin iaşe nafakasını verir. Ancak koca fakir ise bu durumda da eş, kendi gelir durumuna uygun olarak eşinin ihtiyacını gidermekle sorumludur ve kadın da yapılanın daha fazlasını kocasından isteme hakkına sahip değildir. Çünkü Yüce Allah âyet-i kerîme de *“Genişlik sahibi olan, genişliğinden infakta bulunsun ve üzerine rızkı dar bulunmuş olan da kendisine Allah’ın verdiğinden infakta bulunsun. Allah, hiçbir nefse, ona verdiğinden başkasını teklif etmez. Allah elbette güçlük arkasından kolaylık nâsib eder.”*⁵⁰ buyurmaktadır. Bu âyetten tekrar anlıyoruz ki nafakanın belirlenmesi kocanın maddi durumuna bağlıdır ve her kadının nafaka miktarı da buna bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Daha önce de belirttiğimiz gibi kadının hayatını idame ettirebilmesi için gerekli olan ihtiyaçlarını kocası temin etmek zorundadır. Bu durum âyet-i kerîme de şu şekilde dile getirilmiştir. *“Annelerin rızkı ve giyeceklerini maruf bir şekilde sağlamak çocuk kendisinden olan babaya aittir.”*⁵¹ Âyette özellikle *“çocuk kendisinden olan babaya aittir”* ifadesinin kullanılması hem kadının hem de çocuğun nafakasının kocaya ait olduğunu belirtmiştir. Kadın, doğum sonrası istemediği sürece çocuğunu emzirmek zorunda değildir ancak baba çocuğun ve

⁴⁶ Zuhayli, İslâm Fıkhi Ansiklopedisi, 10/102.

⁴⁷ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 15.

⁴⁸ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 15.

⁴⁹ Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 3/561-562.

⁵⁰ et-Talâk, 65/7.

⁵¹ el-Bakara, 2/233.

eşinin beslenmesi için gereken nafakayı vermek zorundadır.⁵² Kadın çocuğunu emzirmek istemediği durumda, kocası çocuğu için yeni bir sütanne bulup çocuğunun beslenmesini sağlamak durumundadır. Aynı şekilde koca, bu süreçte eşinin beslenme nafakasını da ödemelidir.

Aynı âyette “*maruf*” kelimesinin kullanılıp herhangi bir miktar kullanılmaması da, verilecek nafakanın örfe bağlı olarak değişebileceğini bizlere göstermektedir. Belki de nafakanın kocanın maddi durumuna göre değişmesi kadının nefesine ve gösterişe kapılıp eşinden gücü üzerinde isteklerde bulunmasını engellemektedir. Çünkü biz insanlar nefis taşıdığımız için genelde elimiz de olanın daha fazlasını isteriz ve bu durum da bazen bizi bazen de çevremizdeki insanları zor durum da bırakabiliyor. Aynı şey evlilik hayatı boyunca eşler arasındaki huzur ve mutluluğu da olumsuz etkileyebilir.

Kadın zengin olsa bile nafaka sorumlusu koca olduğu için onun durumu göz önünde bulundurulur ve kadın ne kadar zengin olursa olsun asla kocasından gücü üstünde bir şey isteyemez. Bu durum aile saadeti için bulunmaz bir nimet aslında. Kadın zengin olmasına rağmen evleneceği erkeğin durumunun kendi durumundan daha düşük olduğunu bilip bunu kabul ederek evlendiği için kocasından fazla bir şey isteyemez ve kocasını da zor durumda bırakmamış olur. Böylece aile içi tartışmalar başlamadan son bulmuş olur.

Temel gıda nafakası dönemin şartları dikkate alınarak verilir.⁵³ Yani bu durum da örf neyi gerektiriyorsa nafaka da o şekilde verilir. Temel gıda dediğimiz beslenme nafakası örf temel alınarak verildiği için her dönemde verilen nafaka farklılık göstermektedir. Temel gıda maddelerinin yanında iâşe nafakası belirlenirken örfi açıdan da değerlendirme yapılması, bazı İslâm hukukçularının meyve, tatlı, fındık, kahve, vb. iâşe malzemelerini nafaka kapsamına dâhil etmelerine neden olmuştur⁵⁴. Gıda nafakası her mevsime uygun olarak mevsimin ihtiyacına göre belirlenip verilmelidir.

Yiyecek nafakası eşin kazancının durumuna göre değişiklik gösterdiği için eş çalışma ücretini günlük alıyorsa nafakayı günlük, haftalık alıyorsa nafakayı haftalık, aylık ya da yıllık alıyorsa nafakasını da aylık ve yıllık olarak verir.⁵⁵ Bu durum da kadınlar eşlerinin durumunu bildiği için hem eşler arası beklentiyi azaltır hem de olası tartışma ve huzursuzluğu ortadan

⁵² Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 16.

⁵³ Serahsi, *Mebhut*, 5/182.

⁵⁴ Erbay, Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 15.

⁵⁵ Zeki Uyanık, *İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası*, Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (2019), 67.

kaldırılmış olmaktadır. Kadın eşinin maddi gelirini bildiği için harcamalar da aşırıya kaçıp eşini ve kendisini sınırları dışına çıkma zorunda bırakmaz.

Gıda olarak gönderilen nafakanın yemeğe hazır halde olması gerekmektedir. Eğer nafaka alıcısı gıdaya ulaşabilecek durumda ise o kişiye nafakası nakdî olarak verilir ama kişi nafakaya ulaşabilecek durumda değilse ona nafakası hazır olarak verilmelidir.⁵⁶

1.5.3. Giyim

İnsan, sağlığını ve bedenini koruyabilmek için giyinmeye ihtiyaç duyar. Giyinmek, kişinin mahrem olmayan yerlerini örtmesi konusunda önemlidir. *“Onların rızkı ve giyimleri de örfe uygun olarak çocukların babasına aittir.”*⁵⁷ Resulullah (s.a.v.) kendisine gelip kadının kocası üzerindeki hakkını soran adama *“Kocanın yediği zaman ona da yedirmesi, giyindiği zaman ona da giydirmesidir...”*⁵⁸ Verilen ayet ve hadislerden anlaşılıyor ki kadının giyim nafakası kocasının üzerine haktır.

Giyim eşyaları kışlık ve yazlık olmak üzere senede iki kere olmalıdır.⁵⁹ Yaz mevsimin de daha ince, kişiyi terletmeyecek şekilde kış mevsimin de ise kişiyi üşütüp hasta etmeyecek daha kalın kıyafetler tercih edilmelidir. İç giyim, dış giyim, ayakkabı, kış mevsiminde ihtiyaç duyulan kışlık kaban/mont, bot/çizme vb. gibi ihtiyaçların nafaka mükellefi eşin maddi durumuna göre karşılanması gerekmektedir.⁶⁰ Diğer bölümlerde de söylediğimiz gibi nafakanın belirlenmesin de nafakayı verecek olan kocanın maddi durumu dikkate alındığı için kadın kocasının gücü üstünde asla bir şey teklif edip isteme hakkına sahip değildir.

Günümüz şartlarına baktığımız zaman gerek sosyal çevre gerekse insanların ihtiyaçları kapsamın da kadın için yazın bir tane kışın bir tane olmak üzere toplam da iki adet elbise yeterli görülmeyeceği görüşündeyiz. Çünkü günümüz de insanlar daha aktif ve daha sosyal bir hayat yaşamaktadır ve her şeye olduğu gibi giyim eşyasına da ihtiyacı artmaktadır. Buna bağlı olarak da yazlık ve kışlık elbise sayısı bir tane değil ihtiyaca göre sayısı artırılabilir. Özellikle kadınların çalışma hayatına girmesiyle beraber bulundukları ortama paralel olarak giyim şekli ve kıyafet sayısı da artmaktadır.

⁵⁶ Zuhaylî, İslâm Fıkhi Ansiklopedisi, 10/102.

⁵⁷ el-Bakara, 2/233.

⁵⁸ Ebû Dâvud, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk b. Beşîr b. Şeddâd b. Amr el-Ezdî es-Sicistânî, Sünen-i Ebî Dâvud, thk. Muhammed Muhyiddîn Abdülhamîd (Beyrut: Mektebetü'l- Arabiyye, ts.), *Nikâh*, 42.

⁵⁹ Zuhaylî, İslâm Fıkhi Ansiklopedisi, 7/803.; Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, 2/451.

⁶⁰ Ebû Muhammed Muvaffâkuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğni*, (Lübnan, Dâru'l-fikr, 1984), 4/258.

Mevsime göre alınacak olan kıyafet zamanı geldiğinde de koca tarafından herhangi bir mazeret göstermeksizin temin edilmelidir. Yani kadının kıyafeti eskimemiş ya da tekrar kullanıma uygun olsa dahi koca karısına yeni bir kıyafet almak zorundadır. Eğer giyim eşyasını hazır olarak değil kumaş şeklinde verirse bu durumda terzi masraflarını da nafaka içerisinde ödemesi gerekir.⁶¹

Giyim eşyası mevsime uygun olması gerektiği gibi yaşanılan yerin iklim, örf⁶² ve adetlerine göre de değişiklik gösterebilmektedir. Kadına alınacak elbise her ne kadar yaşanılan yerin iklim ve örfüne uygun olması gerekse de oranın örfü İslâmi giyim tarzına uygun değilse alınacak kıyafet örfü göre değil dini ölçüler dahilinde kadına kıyafet alınmalıdır.⁶³ Ancak kadına alınan kıyafet yaşanılan yerin geleneklerine aykırı olursa toplum içerisinde dışlanıp sosyal hayatını olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla giyim eşyaları dinin belirlemiş olduğu sınırları aşmadan örfü uygun olarak temin edilmelidir.

Kışın kadına verilecek olan nafakalardan birisi de yorgandır.⁶⁴ Çünkü kadınların özel durumlarından olan hayız ve hastalık zamanlarında, kadınlar yalnız yatmak isteyebilir. Böyle bir durumda ise koca karısına anlayış gösterip onunla ayrı yatmalıdır ve kadın için ayrı bir yorgan gerekir. Bu yorganda kocasının karısına vermesi gereken nafaka içerisinde olmalıdır.

“Zevcenin nafakası ve kisvesi ba'de'l-îta ve't-teslim zayi olsa zevci mes'ul ve tekrar vermesi lazım olmaz.”

Nafaka Kanunu 75. Madde de belirtilen husus, koca eşine nafakası olan elbiseyi verdikten sonra elbisede oluşacak sorundan dolayı sorumlu değildir ve yeniden elbise temin etmek zorunda değildir. Yani nafaka sorumlusu olan koca eşine sadece nafakasını almakla sorumludur aldıktan sonra elbisenin eşi tarafından ne şekilde kullandığı ya da elbisenin hasar alması kocanın sorumluluğunda değildir.

Kadına verilen giyim eşyası hem hazır olarak hem de kumaş şeklinde verilebilir ancak burada dikkat edilmesi gereken durum eğer kumaş olarak verilecek ise terzi için de istenilen masrafı⁶⁵ da nafaka sorumlusu olan koca verir.

⁶¹ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 18-19.

⁶² Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/560.

⁶³ Halil İbrahim Acar, *İslâm Aile Hukukunda Kadınlara Tanınan Mali Haklar*, (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2021), 96.

⁶⁴ Zuhaylî, İslâm Fıkhi Ansiklopedisi, 10/105-106.

⁶⁵ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 18-19; Erbay, İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 15.

Kişiler kıyafeti şahsi ve toplumsal olarak iki amacı gerçekleştirmek için kullanırlar.⁶⁶ Giyinmenin şahsi amacı, Kişinin yaşadığı dönem ve mevsime uygun olarak giyinmesidir. Çünkü bir kişinin öncelikli amacı hayati fonksiyonlarını etkilemeden yaşaması olmalıdır. Çünkü kişinin kendi sağlığına dikkat etmesi onun sorumluluğundadır. İslâm dininde sağlık ve sağlığın korunması insanın temel görevleri arasındadır. Bu amaçla sağlığına zarar verecek her türlü işlemden uzak durması mükellefiyetinin bir gereğidir.⁶⁷ Toplumsal gayesi ise kadın ve erkeğin mahrem olmayan yerlerini gizleyip örtmeleridir. Kıyafetin toplumsal amacına gelince, bu durum toplumu oluşturan bireylerin birbirlerini rahatsız etmeden toplumsal hayatın gereklerine uygun bir yaşayışı sürdürmelerinin ön şartıdır. Mademki birey toplumda yaşamaktadır öyleyse toplumsal bozulmalara yol açabilecek, başaklarını rahatsız edecek toplumsal değerlerin bozulmasına sebep olabilecek bir giyim tarzı ile kamusal alanda bulunması toplumsal özgürlükler açısından sıkıntılara sebep olabilecektir.⁶⁸

Koca eşi hayatta iken vermek zorunda olduğu giyim nafakasının sorumluluğunu eşi vefat ettikten sonra da yerine getirmek zorundadır. Yani kadın öldükten sonra da son kıyafeti olan kefenin temini de yine kocasına aittir.

1.5.4. Sağlık Giderleri

Sağlık, kişinin hayatındaki en önemli nimettir. Çünkü insanın sağlığı olmadığı zaman yaptığı hiçbir şey ona mutluluk vermeyecektir. Bundan dolayıdır ki insanlar sahip oldukları sağlıklarını kaybetmemek için uğraşmalı, hasta olan kişilerde sağlıklarına kavuşmak için tedavi olmalıdır.

İslâm hukukçuları genel anlamda tedavi ücretinin kocaya vacip olmadığı yönünde ittifak halinde olsalar kocanın mali durumuna göre iki görüş vardır.⁶⁹ Bu görüşlerden ilki tedavi masraflarının kadının kendi malından vermesi gerektiğidir. Fakat kadının malı yok ise bu durumda da kadının nafakası kimin üzerine ise tedavi masraflarını onun ödemesi gerektiğidir.⁷⁰ Bu konuda diğer görüş ise koca, karısına sağlıklı olduğu zamanda vereceği nafaka değerinde

⁶⁶ Acar, İslâm Aile Hukukunda Kadınlara Tanınan Mali Haklar, 96.; Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 16.

⁶⁷ Acar, İslâm Aile Hukukunda Kadınlara Tanınan Mali Haklar, 95.

⁶⁸ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 17.

⁶⁹ Bilmen, İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, 2/451.

⁷⁰ Bekdemir, Nafaka İlmi hâli, 84; Bilmen, İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, 2/451.

tedavisini karşılamak zorunda olduğudur.⁷¹ Şâfiî fakihlerinden Şîrâzî ise tedavi giderlerinin sabit nafakadan olmadığını, ona ancak ârızî olarak ihtiyaç duyulacağını ifade etmektedir.⁷²

Hayâtî tehlike oluşturan veya insan vücudunda tahribe sebebiyet verecek olan hastalıkların teşhis, tedavi ve ilaç masraflarını nafaka içerisine dâhildir.⁷³

İnsanoğlu dünyaya kadın aracılığıyla gelir. Kadınlar erkeklerin hayatında, kimi zaman anne kimi zaman eş, kardeş ya da evlat olarak varlığını göstermektedir. Bundan dolayı Hz. Peygamber'in hayatını ve mücadelesini özetler bir niteliğe sahip olan Veda Hutbesi'nde kadınların erkeklere Allah tarafından bir emanet olarak verildiği ve erkeklerin bu emaneti gözetmelerinin dini bir sorumluluk olduğunun altı çizilmiştir. Hadise bakacak olursak kadınların, erkeklerin hayatında hangi vasıfla var olduklarına bakılmaksızın onları emanetleri gibi görüp ilgilenmeleri gerektiğini anlamaktayız.

Evlilik hayatının huzur ve mutluluk temelli devam edebilmesi için evli çiftlerin yani karı ve kocanın bedenlen de sağlıklı olması gerekir. Aksi durum da hasta olan taraf hastalığın da etkisiyle eşine fazla vakit ayıramayıp genelde kendisiyle ilgilenmek zorunda kalacaktır. Dolayısıyla eşi hastalanan koca eşinin sağlığına kavuşması için doktor ve ilaç masraflarını karşılamalıdır görüşündeyiz. Buna ek olarak H. Karaman doktor ve ilaç paralarını nafaka kapsamı dışında tutanların, tarak, temizlik ve süs malzemelerini nafaka kapsamında görmelerini bir tenakuz olarak değerlendirmektedir.⁷⁴ Eğer temizlik ve kişisel bakım ürünleri nafaka kapsamındaysa sağlık giderleri öncelikli olarak bu kapsama dahil olmalıdır yaklaşımı güncel durum ve bireysel fayda açısından yerinde bir değerlendirmedir doktor masraflarının süs malzemeleri ve temizlik eşyalarından daha elzem ve önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Günümüzde kadın kendi sosyal güvencesi olmaması durumunda eşinin sosyal güvencesinden faydalanmaktadır. Ancak hem kadının hem de kocanın sosyal güvencesi yok ve mali durumları da iyi değilse bu durumda her ikisinin güvencesi de devlete ait olup eşlerin sağlık giderlerini karşılar. Eğer devletin de karşılama durumu yok ise H. Güleç'in araştırması şöyledir: Sosyal hayatta çok hızlı ve kökten değişiklikler yaşanmaktadır. Bu değişiklik ve ilerlemelerin en hızlı bir şekilde yaşandığı alanlardan birisi de sağlıktır. Gerek ilaç gerekse teknoloji alanlarında geçmişle mukayese edilmesi mümkün olmayacak oranlarda ileri düzey

⁷¹ Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2/451; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*, çev. Mehmet Keskin (İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007)

⁷² Ebû İshâk İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzebe fî fıkhi'l-İmâm eş-Şâfiî* (Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1415/1995), 3/151.

⁷³ Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, 35.

⁷⁴ Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, (İstanbul, Ensar Neşriyat, 2015), 1/350.

gelişmelerle karşılaşmaktayız. Yeni ilaçlar ve tıbbi teknolojiler insanın daha rahat, kolay, huzurlu ve insan onuruna uygun bir hayat yaşamasına imkanlar sunmaktadır. Kadını bu imkanlardan mahrum bırakmak İslam'ın maslahat düşüncesi ile çelişmektedir. Dolayısıyla her ne kadar klasik fıkıh kitaplarımızda bu tarz giderlerin nafaka kapsamı dışından değerlendirilmesine dair içtihatlar var olsa da bu içtihatların dayanağının örf olduğunu dikkatlerden uzak tutmamanın maslahat ilkesine daha uygun olduğu bir gerçekliktir. Dolayısıyla günümüzde sağlık giderlerini iase kapsamında değerlendirmenin bir sakıncası olmayacaktır. Sağlık giderlerini karşılayamamaktan kaynaklı kadının acı çekmesi ve bunu klasik kitaplarda dayanağı yok gerekçesine dayandırmak ortak hayatı paylaşma mantığına uygun bir yaklaşım olmayacaktır. Öyleyse evlenmeden önce sağlık giderlerinin babaya ait olması mantığını günümüzde evlilik sonrası kocanın sorumluluğuna dönüştürmek hukuk mantığı açısından daha yararlı olacaktır.⁷⁵

Yukarıda bahsi geçen konuya bakıldığında zaman anlaşıyor ki sağlık giderleri nafakaya dahil değildir diyen İslâm alimleri o dönemin şartlarını göz önünde bulundurarak söylemiş olup, günümüz şartlarında ise birçok araştırmacı ve İslâm alimi yapmış oldukları araştırmalar sonucunda sağlık giderlerinin de koca üzerine gerekli olduğunu söylemişlerdir.

1.5.5. Hizmetçi Masrafları

Sağlıklı olan birey, işlerini yaparken başkasının yardımına ihtiyaç duymaz. Çünkü bunun için kendisinde güç ve kuvvet vardır. Ancak bazı durumlarda kişi işleri tek başına yapamaz duruma gelir. Ve bu durumda da başkasının yardım ve hizmetine ihtiyaç duyar. Örneğin, yatağa düşürecek kadar hasta olması, vücudunun herhangi bir uzvunu kaybetmiş ya da sakatlamış olması gibi durumlarda kocası tarafından eşine hizmetçi tutulabilir.

Sağlık sorunları yaşadığı için evinin işlerini yapmaktan aciz olan bir kadına eşinin imkanlarının uygun olması halinde ev işlerinde yardımcı olması için bir hizmetçi veya gündelikçi temin etmesi nafaka sorumlusunun görevlerinden birisi olarak değerlendirilebilir.⁷⁶ Ayrıca çocuk sayısının çok olmasından kaynaklı iş yoğunluğu durumunda da bakıcı temin etmesi nafaka mantığına uygundur.⁷⁷ Yine koca maddi imkanlarının yerinde olması şartıyla karısının evlilik öncesinde hizmetçi kullanmaktan kaynaklı iş yapma becerilerinin gelişmemiş

⁷⁵Hasan Güleç, *İslâm Hukukunda Nafaka*, (İzmir: Anadolu Matbaacılık, 1996.), 40.

⁷⁶ İbn Abidin, *Redd'ü'l Muhtar*, Mısır, 1386, 5/323,324.

⁷⁷ Erbay, *İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 17; Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, 24.

olması halinde de⁷⁸ kocasının hizmetçi temini yoluna gitmesi hukuki açıdan yadırganacak bir durum değildir. Şayet kadının evlenmeden önceki yaşamında hizmetçisi varsa o kadın evlendikten sonra da kocasından hizmetçi isteyebilir. Bu durum da kadın için hizmetçi tutulup kadının yükünün hafifletilmesi gerekmektedir.

Hizmetçi, evin hanımına ev işlerinde yardım eder ve bu hizmetçinin ücreti ve nafakası örfe uygun olarak kocaya aittir.⁷⁹ Koca varlıklı ise eşinin hizmetçisinin nafakasını da o karşılar. Fakat bir hizmetçiden fazlasına nafaka vermekle yükümlü değildir.⁸⁰ Fıkıh kitaplarından anladığımıza göre hizmetçi hür veya cariye bir kadın olabilir,⁸¹ yine cariyenin kocanın mülkiyetinde veya eşlerin ortak mülkiyetinde ya da bu ikisinin dışında herhangi bir kişinin mülkiyetinde olmasının sakıncası yoktur. Yeter ki bu kadının ücreti ve nafakası koca tarafından karşılsın. Koca bu hizmetçiye satın alabilir veya kiralayabilir.⁸² Kadın temel ihtiyaçlarını ve ev işlerini kendisi yapamaz hale geldiğinde kocasının hizmetçi tutup masrafını kendisi ödemesi gerekir. Çünkü nafakanın amacı kadının hayatını kimseye muhtaç ve mahcup olmadan kaliteli bir şekilde yaşamasını sağlamaktır.

Hizmetçinin nafakası katık itibarıyla kadının nafakası ile denk olması gerekmez.⁸³ Koca, hizmetçinin durumunu göz önünde bulundurarak onun ihtiyaçlarını karşılamak durumundadır. Örneğin koca hizmetçinin giyim ve gıda nafakasını vermekle beraber onun temel bakım ve temizlik malzemelerini nafaka olarak vermez. Ancak koca hizmetçinin nafakasını, hizmetçi kadına hizmet ettiği süre zarfında vermekle sorumludur ve hizmetçi, hizmetini yapmadığı takdirde kocanın hizmetçi nafakasını verme mükellefiyeti düşer. Bu duruma Nafaka Kanunu 194. maddeyi delil olarak gösterebiliriz: “*Hâdime verilen nafaka hizmet mukabilidir. Binaenaleyh hâdimin hizmet-i zevceden başka işi bulunsa yahud başka işi olmakla beraber hizmeti îfâ etmez ise anın nafakası zevc üzerine lâzım gelmez.*”

Mâverdî'ye göre kadın için tutulan hizmetçinin erkek olması halinde mahremiyet ilişkisinin dikkate alınması gerekir. Aralarında ebedi evlenme yasağı olmayan erkeklerin

⁷⁸ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/567.

⁷⁹ Muhammed b. Ahmed b. Muhammed İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid* ve nihâyetü'l-Muktesid, (Kahire, Darul Hadis, 1431) 4/310.

⁸⁰ Ebu'l-Hüseyn Ahmed b. Ebu Bekir Muhammed b. Ahmed el-Kuduri, *Muhtasaru'l-Kuduri*, (Daru'ul-Kütüp İlmiyye, 1432, y.y.), 172.

⁸¹ İbn-i Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, 5/303.

⁸² Ebû Hasan Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el- Mâverdî, *Kitâbü'n-Nafakât*, (nşr. Âmir Saîd ez-Zibârî), (Beyrut: Dâru İbn-i Hazm, 1998,) 48.

⁸³ Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2/485.

kadınlara hizmetçi olarak tutulması caiz olamaz.⁸⁴ Kocanın karısına buluşa ermiş genç bir hizmetçi getirmesi helal olmaz.⁸⁵ Hizmet eden ve hizmet edilen aynı ev ve ortamda bulundukları için hizmetçinin çocuğunun da buluş çağına girmemiş ve kadın için mahrem durumunda olması lazımdır. Eğer koca eşine kendisinin yardım etmesini teklif ederse, kadının bu teklifi kabul etme zorunluluğu yoktur çünkü daha önce belirttiğimiz gibi kadın hastaya da işini yapamayacak duruma geldiğin de eşi onun için şartlar el verdiği sürece hizmetçi tutmalıdır. Ancak maddi imkânı olmayan koca karısına hizmetçi tutamadığında bizzat kendisi, karısının yardımında bulunacaktır.⁸⁶

Acar'a göre zamanımızda insanların ihtiyaçları değişikliğe uğramakla birlikte, teknoloji ile yeni yeni aletler ortaya çıkmıştır. Geçmiş yıllarda çocuklarının sayısının çokluğu sebebi ile onların çamaşırlarını elde yıkamak zorunda kalan kadınlar; bugün maddi durumlarının elverdiği nisbette çamaşır makineleri ile çamaşırlarını yıkayabilmekte, öte yandan bulaşık makineleri, elektrikli süpürgeleri gibi evde kadınlara kolaylık sağlayan çeşitli makineler onların daha rahat bir ortamda yaşantılarını sürdürmelerine vesile olmaktadır. Ancak, insanlar bazen çeşitli hastalıklara maruz kalabilir veya çocuklarının çokluğu sebebi ile evin işlerini yapamayabilir. Dolayısıyla kendi hizmetlerini göremeyecek bir durumda olması nedeni ile aile içerisinde bir hizmetçiye ihtiyaç duyulabilir. Bu durumda olan kadın için erkek bu işlerin görülebilmesi için hizmetçi tutmak mecburiyetindedir. Ancak erkek fakir olup, bu hizmetçinin nafakasını ödeyemeyecek durumda olursa bizzat kendisi karısına yardımcı olmak mecburiyetindedir.⁸⁷

Zamanın şartlarına göre istek ve ihtiyaçlar değişiklik gösterebiliyor. Geçmiş dönemlerde ihtiyaç olanlar günümüzde ihtiyaç olmaktan çıkmış olabilir ya da tam tersi durum da mümkündür. Ancak burada aslolan eşlerin her durum ve koşulda birbirlerine destek olup her zaman evliliklerini mutlu ve huzurlu bir şekilde devamını sağlamaktır.

⁸⁴Mâverdî, Kitâbü'n-Nafakât, 47.

⁸⁵ İbn Kudâme, *el-Kâfi fî Fıkhi'l-İmam el-Mübeccel Ahmed b. Hanbel*, (b.y. Daru'u-Kütüp İlmiyye, 1414.), 4/231

⁸⁶ Erbay, İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 31.

⁸⁷ Acar, İslâm Aile Hukukunda Kadınlara Tanınan Mali Haklar, 102.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KOCANIN NAFKA YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN ŞARTLARI VE KADININ NAFKA HAKKINI DÜŞÜREN DURUMLAR

2.1 KOCANIN NAFKA YÜKÜMLÜSÜ OLMASININ ŞARTLARI

İslâm hukukunda nafaka mükellefiyeti kocaya aittir ve kadın belli şartları taşıma koşuluyla kocasından nafaka alacaklısı durumundadır. Bu mükellefiyet sadece kocaya aittir ve başkası bu nafakaya dahil olamaz. Kadın, Müslüman ya da gayrimüslim olsun kocası üzerinde nafaka hakkı vardır. Kadın koca evinde kendisini ona teslim edince kocası, onun yiyecek, giyecek ve mesken nafakasını karşılamakla yükümlüdür.⁸⁸ Ancak kadının kendisini kocasına teslim etmesi için mehrini almış olması gerekmektedir. Kadın mehrini almadan kendisini kocasına teslim etmediği durumda da kocasından nafaka almaya devam eder.

Kadın her halukârda kocasından nafaka alacaklısıdır çünkü karının hiçbir nafaka sorumluluğu yoktur.⁸⁹ İslâm hukukuna göre evlilik nafakasını oluşturan şartlardan biri evliliğin sahih bir nikâh akdi ile gerçekleşmiş olmasıdır. Sıhat şartlarının bulunduğu düşüncesi ile gerçekleşen ancak gerçekte fasid olduğu anlaşılan evliliklerde; esasen gayr-ı sahih nikâhla evlenmelerde ve nihayet nikâhsız bir arada yaşayan kadın erkek arasında nafaka hukuku yoktur.⁹⁰ İslâm hukukçularına göre, bir kadın evlenip kocasının evine yerleştikten sonra israfa kaçmadan cimrilik etmeden gıda, giyecek ve mesken masrafları kocaya aittir.⁹¹ Kocanın mali ve sağlık durumu bu hükmü değiştirmez. Kocanın hastalık ya da sakatlıktan dolayı çalışamayacağı durumlarda kadının nafaka hakkı kocanın akrabaları üzerine geçer. Koca sağlık sorunları nedeni ile çalışmayıp nafakayı ödeyemeyecek duruma gelirse ya mallarını satıp nafakayı öder ya da kendi ailesinden yardım ister veya son olarak mahkemeye başvuru yapıp karısını boşar.⁹²

Evlenen bir kadın, evlilik sonrası hayatını kocasına göre ayarlayıp onun hizmeti için uğraşmaktadır. Bundan dolayıdır ki, erkek karısına bu hizmetinin karşılığı olarak nafaka vermektedir.

⁸⁸Kuduri, Muhtasarı'l-Kuduri, 172.

⁸⁹Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 71.

⁹⁰ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 74.

⁹¹Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali*, (İstanbul, Erkam Yayıncılık, 2016), 1/349.

⁹² Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 76.

Kocanın zengin ya da fakir olması bu hükmü değiştirmez. Mali vaziyeti fark etmeksizin zevce bazı istisnai durumlar hariç kocasına karşı nafaka alacaklıdır.⁹³ Bu duruma delil olarak yukarıda birçok ayet ve hadis belirttik. Ancak kocanın da nafaka sorumlusu olabilmesi için bazı şartları taşıması gerekmektedir. Bu şartlar şunlardır:

Evli bir erkeğe nafaka sorumluluğu yüklenebilmesi için, erkeğin cinsel birliktelik öncesinde bulûğ çağına girmiş olması gerekmektedir. Aksi durum söz konusu ise o kadına nafaka verilmez. Daha önce, İslâm'a göre nafaka hakkının sahih nikâhla başladığını söylemiştik ve bir nikâhın sahih olabilmesi için de iki tarafın da bulûğ çağına girmiş olması gerekmektedir. Ancak koca küçük olmasına rağmen karısıyla cinsel ilişkiye girmiş ise kadına nafaka vermek zorundadır. Aksi halde kocanın nafaka sorumluluğu yoktur. Cumhur ise kocanın yaşına bakmaksızın kadın kendisini kocasına teslim edip alıkonulduğu için kadının nafaka alması gerektiği görüşünü benimsemiştir. Şâfiiler ise bunun aksini söyleyerek yaşı küçük kocanın nafaka hakkının olmadığını belirtmiştir.⁹⁴ Çünkü nafaka sahih nikah sonucu meydana gelen eşler arasındaki alacak ve borçluluk durumudur. Mâlikilerin görüşü de bu durumda kadın için nafaka gerekmediği yönündedir.

İbn Kudâme kocanın baliğ olması halinde nafakadan sorumlu olması konusunda İslâm hukukçularının icmâ ettiklerini belirtir.⁹⁵

Nafakayı karşılayabiliyor olmak, kocanın karısına vereceği nafaka miktarını kazanıyor olması demektir. Yani koca, maddi gelir elde edip karısına bakabilecek durumda olmalıdır. Evlilik nafakasında koca karısına borçlanamaz yani nafakayı sonra verme ya da geciktirme ve şu an param yok zengin olunca öderim deme hakkı yoktur. Kocaya takdir edilen nafaka fakirliği sebebiyle düşmez.⁹⁶

Mâlikiler fakir kocanın nafaka borçlusu olamayacağı görüşündedir. Yani Mâliki görüşüne göre koca, fakirken nafaka vermeyeceği gibi zengin olduktan sonra da geçmiş günlerin nafakasını vermesi gerekmez ancak zengin olduğu andan itibaren nafaka vermesi gerekir.⁹⁷ Başka bir Mâliki görüşü ise şayet koca çalışamaz durumda ise karının nafakasını verebilmesi için taşınır ve taşınmaz mallarını satıp nafakasını vermeli ancak satacağı malı kalmadığın da ya da malı yok ise karısını mahkeme yoluyla boşamalıdır, Kocanın karısını

⁹³ Özcan, İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası, 71.

⁹⁴ Muhammet b. İdris Şafii, *el Umm*, (İstanbul, Buruc Yayınları, 2015), 5/90.

⁹⁵ Kudâme, *el-Muğni* 6/348.

⁹⁶ Zuhaylî, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, 7/791; Erbay, Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 33.

⁹⁷ Güleç, İslâm Hukukunda Nafaka, 63.

boşamaması durumunda, nikahı fesh etmesi için kadın hakime başvurabilir ve hakim kadının iddiasının doğruluğunu tespiti halinde evliliği sonlandırabilir.⁹⁸ Daha önce delil olarak gösterdiğimiz “*Eli geniş olan elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızkı dar olanda, Allah’ın ona verdiğiinden (o ölçüde) harcasın...*”⁹⁹ ayetinden de anlaşılacağı üzere kocanın nafaka vermemesi gibi bir durum söz konusu değildir ve her koca az ya da çok kendi geliri ölçüsünde karısına nafaka vermekle mükelleftir.

Mâliki dışındaki cumhur ise kocaya takdir edilen nafaka fakirliği sebebiyle düşmez.¹⁰⁰ Çünkü kocanın fakir olması kadından kaynaklı bir durum değildir.

Kocanın akıl sağlığı yerinde olmalıdır. Aksi halde deli olan koca karısıyla zifafa girmiş olsa bile kariya nafaka vermez. Ancak deli kocanın velisi kariyi teslim almış ise o halde kari için nafaka gerekir. Yani deli kocanın karısına nafaka verebilmesinin şartı, karının akıl sağlığı yerinde olmayan kocanın velisine teslim edilmesidir.¹⁰¹

Biz böyle bir durumda kari için nafaka gerekmez diye görüş bildiren mezheplere katılmıyoruz. Çünkü burada faydalanamama kusuru kadından dolayı değil de kocadan kaynaklı bir kusurdur. Yani kocanın kendi kusurundan ötürü herhangi bir suç ya da kusuru olmayan ve kendini kocasına teslim edip faydalanma sağlayan kadına nafaka vermemesi kadın için haksızlık olacağı kanaatindeyiz.

İslâm hukukunda kocanın nafaka mükellefi olmasının şartları bunlardır. Bu şartların aksi bir durum olursa koca karısına nafaka vermez ve nafaka yükümlülüğü kocadan düşmüş olur.

2.2. EVLİLİK NAFKASININ VACİP OLMASININ ŞARTLARI

Nafakanın vacip olabilmesi iki şarta bağlıdır: Onlardan biri hem kadını hem de kocayı kapsamaktadır. Nikah nafakası ve iddet nafakası. İkincisi ise sadece onlardan birini kapsamaktadır ki o da iddet nafakasıdır. Kadının teslim olması gerektiği anda kendisini kocasına teslim etmesi (koca, karısına mehir ve mesken gibi ihtiyaçlarını sağlaması) dir. Teslim olmaktan kasıt, feragat yani kendi nefsinden ayrılmasıdır. Şayet engel kendisi ya da kocası

⁹⁸ Acar, İslâm Aile Hukukunda Kadınlara Tanınan Mali Haklar, 89.

⁹⁹ et-Talâk, 65/7.

¹⁰⁰ Zuhaylî, İslâm Fıkhi Ansiklopedisi, 7/791.

¹⁰¹ Bilmen, Istılahatı Fıkhiyye Kamusu, 2/456.

dışında başkasından kaynaklıysa kocasıyla yakınlaşmaya engel olan durumu ortadan kaldırıp kocasından uzaklaştırır.¹⁰²

2.3. NAFKA MİKTARININ BELİRLENMESİ

Farz olan miktarın belirlenmesi iki hususta incelenmektedir: Birincisi, nafaka miktarının takdir edilmesi ikincisi ise nafaka miktarını kimin belirlediğidir.¹⁰³

Birinci hususta alimler arasında ittifak oluşmamıştır. Hanefî alimleri bu konuyla ilgili nafaka miktarının standart ölçüde değil nafaka vereceklisinin durumuna uygun olarak belirlenmesi gerektiğini söylemiştir. İmam Şafiî ise zengin olanların nafakayı iki ölçü, orta gelirli kişilerin bir ölçü, fakir olanların ise yarım ölçü nafaka ödemekle yükümlü olduğunu “*geniş imkana sahip olan genişliğine göre nafaka versin*”¹⁰⁴ ayetini delil göstererek söylemiştir.¹⁰⁵ Aslında ayette herkesi gücü ölçüsünde sorumlu tutması İslâm’ın kocayı korumak istemesindendir.

2.4. ERKEĞİN NAFKA VERMEME ŞARTIYLA EVLENMESİ

Ebu Hanife’ye göre erkeğin nafaka vermeme şartıyla bir kadına nikah kıyması caiz ancak şart batıldır. Yani böyle bir şartla kıyılan nikah geçerlidir ancak şart geçersiz olduğu için koca nikah sonrası karısına nafaka vermek durumundadır. Zifafa girsin ya da girmesin kendisi için maruf ölçüde nafaka vardır. Ehl-i Medine’ye göre ise böyle bir evlilik geçersizdir. Eğer erkek zifaf öncesi ayrılırsa kadın için nafaka hakkı yoktur ancak zifaf sonrası ayrılık olursa bu durumda koca nafakaya razı olmuş demektir ve kadın nafaka hakkına sahip olur.¹⁰⁶

2.5. KOCANIN NAFKA VERMEKTEN KAÇINMASI

Evlilik nafakasının borçlu tarafın koca alacaklı tarafın da karı olduğuna değinmiştik. Herhangi bir sebep olmadan koca karısına nafaka vermemezlik yapamaz. Çünkü nikah sonucu kadın kendini kocasına teslim edip hayatını kocasına uygun olarak düzene sokmuştur

Şayet koca malı olmasına rağmen karısına nafaka vermezse karısı mahkemeye başvuru yaparak hâkim kararıyla kocasının malları üzerinden nafaka temini yapabilir. Ancak kocanın

¹⁰² Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes‘ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, (Kahire, Darü'l-Hadis Yayınları, 1910), 4/18.

¹⁰³ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 4/23.

¹⁰⁴ et-Talâk 65/7.

¹⁰⁵ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 4/23.

¹⁰⁶ Ebu Abdullah Muhammed b. Hasan eş- Şeybânî, *el-Hücce ala ehli'l-Medine*, (Beyrut, 1403), 3/312

malı yok ise koca hâkim tarafından nafaka miktarını ödeyene kadar hapsedilir.¹⁰⁷ Hz. Peygamberimiz'in, "*İmkânı olduğu halde borcunu ödememekte direnmesi zulümdür. Bu durum kişinin malını ve cezalandırmasını mübah hale getirir.*"¹⁰⁸ hadisini delil olarak gösterebiliriz. Nafaka da koca üzerine karısına vermesi gereken borç olduğu için nafakasını vermediği dönemlerde karısına zulmetmiş olur.

2.6. KADININ NAFKA HAKKINI DÜŞÜREN DURUMLAR

Nafaka da mehir gibi kadının malî haklarından sayılır.¹⁰⁹ Ancak kadının kocasından nafaka alabilmesi için sahip olması gereken bazı şartlar vardır. Bu şartları şu şekilde sıralayabiliriz:

2.6.1. Kadının Naşize Olması

Kadının nafaka hakkını düşüren durumlardan en önemlisi kadının kocasına asi davranması yani kadının naşize olmasıdır. Evlilik hayatındaki geçimsiz kadına ise naşize denmektedir.¹¹⁰

"(Evlilik yükümlülüklerini reddederek) başkaldırdıklarını gördüğünüz kadınlara öğüt verin, onları yataklarında yalnız bırakın. (Bunlar fayda vermez de mecbur kalırsanız) onları (hafifçe) dövün. Eğer itaat ederlerse, artık onların aleyhine başka bir yol aramayın. Şüphesiz Allah, çok yücedir, çok büyüktür."¹¹¹ ayetini delil göstererek İslâm hukukçuları herhangi bir gerekçe olmadan karısının kocasına karşı asi ve itaatsiz davranmasının evlilik nafakasını düşüren hallerden olduğu hususunda görüş birliği içindedirler.¹¹²

Kadın, kocasının bilgi ve izni olmadan evinden dışarı çıkamaz. Ve aynı şekilde kocasının cinsel ilişki isteğine herhangi bir özürlü olmadan karşı çıkamaz. Bunları yaptığı takdirde İslâm'a göre naşize sayılır ve naşize kadının nafaka hakkı yoktur. Daha önce de belirttiğimiz gibi nafaka, kadının koca evinde alıkonmasının karşılığıdır ve kadın kocasının evinden izinsiz çıkarsa nafaka alamaz duruma gelir.

¹⁰⁷ Kâsanî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 5/15

¹⁰⁸ Buhârî. *Havâle*, 1/2; Müslim, *Müsâkât*, 33.

¹⁰⁹ Ahmed Fethi Behnesî, *Nafaâsatul-Mut'ati Beyne's-Şerîa ve'l-Kânûn*, (Kahire, Dâruşşurûk, 1. Baskı, 1988). 7.

¹¹⁰ Hacı Mehmet Günay, *Nüşûz Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi*, (İstanbul, TDV Yayınları, 2007), 33/303-304

¹¹¹ en-Nisâ, 4/34.

¹¹² Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd Mevsilî, *el-İhtiyar li-Ta'lîli'l-Muhtâr* (Beyrut: Dâru'l-ma'rife, 2002), 4/3; Güleç, *İslâm Hukukunda Nafaka*, 34.

Kadın, tam bir teslimiyetle kocasına bağlanıp, eşiyle aynı meskende birlikte oturmalıdır. Geçerli bir sebepten ötürü kocasıyla cinsel ilişkiye girmeyen ve kocasından ayrı bir evde yaşayan kadın naşize sayılmayacağı için nafaka hakkı sakıt olmaz. Mesela; kadın kocasıyla beraber olduğu zamanlarda kocasından kendisine bir zarar gelecek korkusuyla yaşamaması, muaccel mehrini alamaması, kendi evinde eşi dışında başka insanlarla oturmak istememesi veya oturulan evin mesken-i şer'î olmaması gibi sebepler özür sayılacağı için kadın kocasından nafaka almaya devam eder.¹¹³ Aksi durum söz konusu olup kadın kocasına herhangi bir mazeret olmadan asi davranırsa o halde kadın nafaka hakkını kaybeder.

2.6.1.1.Nüşûz sayılan davranışlar

Karının kocasının izni olmadan evden ayrılması, eşler arasındaki sevgi ve muhabbeti olumsuz yönde etkilemekte ve aynı zamanda kocanın karısını ihtibas durumunu da ortadan kaldırmaktadır. Böyle bir durum da kadın nafaka hakkını kocasının evine geri dönene kadar kaybeder.¹¹⁴

İslâm hukukçuları arasında kadının hangi hallerde kocasının izni olmadan ev dışına çıkabileceği hususunda görüş birliği yoktur. Kadın kocasının, kendisi ya da evin ihtiyaçlarını gibi mecburi ihtiyaçlarını karşılamak için izinsiz bir şekilde dışarı çıkabileceğini savunan alimler olduğu gibi; böyle bir durumda dahi kadının kocasından izinsiz çıkamayacağını söyleyenlerde vardır.

İbn Nüceym, kadının anne-babasının ihtiyaçlarını karşılamak, toplumun kadına ihtiyacı olduğu durumlarda (doğum için ebe ve kadın ölü olması halinde ölüyü yıkamak), farz ibadetleri yerine getirmek için kadınların izinsiz evden çıkabileceklerini söylemiştir. Bu durumlarda kadının kocasına asi davranması onu nâşize yapmayacağı için kadın, nafaka almaya devam eder.¹¹⁵

Kocanın izni olmadan kadının evden çıkamayacağını savunan alimler ise buna gerekçe olarak koca hakkının daha öncelikli olduğunu söylemişlerdir. Kadın anne-babası ya da akrabasından herhangi birinin hastalanması ya da vefat etmesi halinde dahi kocasının iznin geçerli olduğunu ve kocası izin vermediği durumda kadının ailesinin yanında bulunmaması gerektiğini savunmuşlardır.

¹¹³ Bekdemir, *Nafaka İlmihâli*, 74-75.

¹¹⁴ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 5/168.

¹¹⁵ Zeynüddîn b. İbrahim b. Muhammed İbn Nüceym., *el-Bahru'râik fî şerhi kenzi'dekâik*, (Dâru'l-kütübi'l-İslâmî, 1431, 2. Baskı), 4/212.

Mâlikîler, eğer kadının ailesi zarar vermeyecek kişiler ise istediği zaman ailesini ziyarete gidebileceğini ancak kadının ailesi bu konuda güvenilir insan değilse yanlarında güvenilecek birinin olması şartıyla karının haftada bir ana baba ziyareti gerçekleştirebileceğini belirtmişlerdir.¹¹⁶

Hanefiler kadının anne-babasını ne maksatla olursa olsun haftada bir kez görme hakkı olduğunu söylemişlerdir. Anne-babasından birinin hasta olması durumunda eğer kızlarından başka bakacak kimseleri yok ise kadın anne-babasına bakmak için kocasının izni olmadan ailesinin yanına gidebilir. Böyle bir yasaklama durumunda kadın kocasına asi davranıp ailesinin yanında olabilir.¹¹⁷

Kadın evlenip aile evinden koca evine geldiği zaman, anne-babasına ya da diğer akrabalarına karşı olan sorumlulukları son bulmamaktadır. Her ne kadar kadın artık evli olsa da onu yetiştiren insanların ihtiyacı olsun olmasın yanlarında olması gerektiği kanaatindeyiz. Çünkü anne-babalık görevi ölünceye kadar bitmeyeceği gibi evlatlık görevi de ölene değin devam eder. Bunun aksini savunan görüş, *“Rabbin, kendisinden başkasına ibadet etmemeniz ve anne babaya iyilik etmenizin (gerekliliğine) hükmetti. Onlardan biri ya da her ikisi senin yanında yaşlanırsa, onlara "öf" bile deme! Onları azarlama ve onlara değerli bir söz söyle.”*¹¹⁸ ayeti ile örtüşmemektedir. Dolayısıyla kadının evlenmeden önce ailesine karşı sorumluluğu olduğu gibi evlendikten sonra da sorumluluğu devam etmektedir ve anne-babasının kızlarına ihtiyacı olduğu zaman da kızlarının anne-babasına destek ve yardım için yanında olması gerektiği görüşündeyiz.

“Zevce, müşrif-i harâb ve mâili sukût ve inhidâm olan menzilde süknâdan imtina edebilir. Binaenaleyh zevce bundan dolayı nâşize ve nafakadan mahrume olmaz.”

Nafaka Kanunu 177. Maddesine göre kadın, hayat kalitesini olumsuz yönde etkileyecek olan evde oturmak istemediğini kocasına söylemesi ve oturmaması kadın naşize değildir ve nafaka almaya devam etmektedir. Yani kadın herhangi bir mazeret belirtmeden sadece keyfi olarak kocasının seçtiği evi beğenmeyip oturmayı kabul etmezse naşize sayılacağı için kocasından nafaka talep edemez.

Hanefiler, kocanın karısını başka şehre götürmesinin şartının, kocanın karısına nafakasını vereceğine dair söz verip o sözünü tutacak kadar güvenilir biri olması gerektiğini söylemişlerdir. Aksi halde kadın kocasıyla başka bir şehre gitmeme hakkına sahiptir. Ancak

¹¹⁶ Muhammed b. Ahmed Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr*, (Beyrut, Dârut'l-fikr, 1431), 2/512.

¹¹⁷ İbn Nüceym, *el-Bahru'râik fî şerhi kenzi'dekâik*, 4/212; İbn-i Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, 3/612.

¹¹⁸ Kur'an Meali (Erişim 16 Aralık 2023), el-İsra, 17/23

kocası güvenilir birisi ise kadının kocasıyla gitmemesi nüşûz sebebidir ve kadının nafaka hakkını düşürür.

Mâlikî, Şâfiî ve Hanbelîler'e göre dokunmayı, öpmeyi ve yapılması halinde zarar görülecek veya bu haliyle dayanılamayacak nitelikte bir özü bulunmaksızın karının cinsel ilişkiyi reddetmesi nüşûzdur.¹¹⁹ Ancak Hanefiler, aynı görüşte değildir çünkü kadın kocasının cinsel birliktelik isteğine karşılık vermemişse bile aynı evde kaldığı için naşize sayılmayacağını söylemişlerdir.

Nüşûz sayılan başka bir davranış ise kadının herhangi bir gerekçesi olmadan keyfi durum için kocasını evden kovmasıdır.¹²⁰ Kadın, evliliklerde evin huzurunu sağlayan, eşi ve ailesinin mutluluğu için çaba gösteren yegâne kişidir. Kadın sebepsiz bir şekilde kocasını eve almadığı zaman evlilik birliği sekteye uğrayıp kocanın karısından faydalanması ortadan kalkacaktır. Dolayısıyla kadın nüşûz sayılacak davranışta bulunduğu için kocasından nafaka alamaz.

Yukarıda değindiğimiz nüşûz kapsamına giren durumlardan herhangi birisini yapan kadın bu davranışlarından vaz geçmediği ve kadınlık görevlerini yapmadığı sürece İslâm hukukçularına göre nafaka hakkı sakıt olur. Kadın bu davranışlarından vaz geçip evli bir kadın gibi davranmaya başladığı an itibariyle tekrar nafaka almaya başlar.¹²¹ Yani kadının naşize olması nafaka hakkını sürekli olarak ortadan kaldıran bir durum değildir. Kadın yapmış olduğu kötü davranışların sonucunda evliliğine zarar verdiği için nafaka hakkını bu davranışlar devam ettiği sürece kaybeder. Bu nüşûz davranışlardan vaz geçip evliliğin gereklerini yapmaya başladığı andan itibaren o kadın kocasından nafaka hakkını almaya devam eder.

2.6.2. Hasta Kadının Nafakası

Hasta bir kadın, sağlıklı olduğu zamanlarında yaptığı çoğu işi hastalık dönemlerinde yapmaya güç yetiremez. Tabi hastalıklar kısa ya da uzun vadede hayatımızı etkilemektedir.

Hasta kadının nafaka alıp alamayacağı konusunda görüş birliği yoktur. Zeydîler dışındaki cumhur, doktor ve ilaç masraflarını nafaka kapsamı içinde değerlendirilmemesi

¹¹⁹ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 7/318; Şirbinî, *Muğni'l-Muhtâc*, 5/168

¹²⁰ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi*, 4/ 20.

¹²¹ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi*, 4/18-19; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8/278.

gerektiği görüşündedir.¹²² Fıkıh alimlerine göre ise kadının zengin olması durumunda ilaç masraflarını kadın kendi malından karşılamalıdır.¹²³

Kadının hastalanması kendi isteğine bağlı olmayıp bir kusurda teşkil etmez. Hasta kadına nafaka verilmesi konusunda ittifak vardır ve bu nafaka kadın üzerine haktır. Hastalık da hayız ve nifas gibi kadının elinde olmayan bir durumdur.¹²⁴

2.6.3. Kocanın Hapiste Olması

Kocasını hapiste olan kadın, kocasından nafaka almaya devam eder çünkü hapis, nafaka hakkını düşürmez.¹²⁵ Hapiste olan kocanın nafaka borçlusu olmaması erkeğe ödül olacaktır ve kadının, kocasının hapse girmesinde bir etki olmamasına rağmen nafakasını alamaması kadın için külfet ve ceza olacaktır. Bu durumda kadının nafaka almaya devam etmesinin sebebi karı koca arasındaki ayrılığın kadından değil kocadan kaynaklanmasıdır.

Kadın mehirini yahut nafakasını almak için kocasını hapsettirmişse nafaka alamaz.¹²⁶ Çünkü buradaki ayrılık kadın tarafından gerçekleşmiştir ancak kocanın karısına vereceği nafakaya gücü yettiği halde kadının hakkını vermiyorsa bu durumda kadının, kocasını hapsettirmesiyle nafakası sakıt olmaz.¹²⁷ Çünkü kocadan kaynaklı ayrılıklarda kadının kusuru söz konusu olmadığı için kadın nafaka almaya devam eder ancak ayrılıkların kadından kaynaklı olduğu durumlarda İslâm kocayı mağdur etmeme adına kadının nafaka hakkını koca üzerinden kaldırmıştır.

Ancak kadın kocasını mehir ve nafakasını alabilmek adına yalan ve iftira ile hapsettirmişse bu halde kadın kocasından nafaka alamaz. Koca nafakayı verebilecek mali güce sahip olmasına rağmen nafakasını vermiyor ise kadın bu durumda mahkemeye başvuru yapıp kocasını hapse gönderebilir ve nafaka hakkı sakıt olmaz.

2.6.4. Kadının Hapiste Olması

Kadın hapiste olduğu süre zarfında kocası onu alıkoyamadığı için kadının nafaka alma hakkı düşer. Ve bu ihtibas durumu kadından dolayı düşmektedir. Karı koca arasında

¹²² Erbay, İslâm Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası, 18.

¹²³ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 4/ 20.

¹²⁴ Zuhaylî, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, 10/ 98.

¹²⁵ İbn-i Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, 5/289.

¹²⁶ İbn Abidin, *Reddû'l Muhtar*, 2/891

¹²⁷ Kâsânî, *Bedâiü's-Sanâi'*, 4/20.

birbirlerinden faydalanmalarını engelleyecek bir durum olması nafaka hakkının düşmesine sebebiyet verir ve hapiste bu engellerdendir.

Kadın kendinden kaynaklı bir suçtan ya da borcundan dolayı hapsolursa kocasından ayrıldığı için nafakası sakıt olur.¹²⁸ Bu durum da mümkün mertebe koca karısından ayrı kalıp ondan faydalanma ve ihtibas kuramadığı için karısına nafaka verme gereği de olmaz.

Kadın, herhangi birine borçlanır ve borcunu ödeyemediği için hapse girerse, bu borç kocasından kaynaklanmadığı için yine kadına nafaka vermez. Buradaki borç kadının kusuru sayılır ve kocasını böyle bir durum da nafaka vermesi için ısrar edemez. Ancak alacaklı taraf koca ise bu durum diğer alacaklıların durumu gibi değildir. Kadın nikâh öncesi kocasından borç almış ve kocası bu borcu nikâh sonrası karısından istememiş ve almamış ise bu borç kadın üzerinden düşer.

Hanefiler, kadının hapsolmasının sebebi kadından kaynaklı suç olmaması, hapis sebebi zulmen olsa bile, eşler arasında bir ayrılık olacağı için kadının kocasından nafaka alamayacağı görüşündedir.¹²⁹ Mâlikiler'in görüşü ise kadının zulmen hapsolunması kadından kaynaklı bir durum olmadığı için kadın bu durumda kocasından nafaka alacaklısı durumundadır.¹³⁰ Çünkü bu durumda kadının hapsolmasının da kadının bir suçu yoktur.

2.6.5. Kadının Evden Kaçması veya Kaçırılması

Kadın kendi isteği ile koca evinden kaçarak ayrılırsa o kadına nafaka gerekmez. Çünkü, kocanın faydalanması ortadan kalkacaktır ve kadının kaçması kendi kusurudur, kocasının bir etkisi yoktur. Kadın, kocasının kusuru dolayısıyla kaçırılmış ise bu durum da kadının bir etkisi olmadığı için, nafaka konusu kendi rızası ile kaçan kadının nafakası ile aynı ölçüde değerlendirilmemelidir.

Ancak kadın kendi rızası ile değil de zorla kaçırılmış ise Hanefilere göre kaçırılmış kadın kaçırılma süresi boyunca kocası tarafından alıkonulamayacağı için bu süre zarfında kadının nafaka hakkı kocanın sorumluluğunda değildir.¹³¹ Mâlikiler ise kadının kaçırılması nafakayı düşüren durumlardan olmadığı görüşündedir. Yani kadının kaçırılması halinde bile kadın kocasından nafaka almaya devam eder.¹³²

¹²⁸ Burhâneddin el-Mergînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedi*, (Kahire, Darul Hadis Yayınları, 2008), 3/157; Zuhayli, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi* 10/89.; Erbay, *Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 51.

¹²⁹ Cezîri, *Kitâbu'l- Fıkıh ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa*, 4/567; Zuhayli, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/89.

¹³⁰ Zuhayli, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi* 10/89

¹³¹ Erbay, *Evlilik ve Hısımlık Nafakası*, 51; Kudûri, *el- Muhtasar*, 298.

¹³² İbn-i Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, 892.

2.6.6. Yaş Küçüklüğü

Evlenecek çiftin, evlilik için zihinsel ve bedensel olarak ulaşması gereken bir olgunluk sınırı vardır. Yaş küçüklüğünün nafakaya engel olup olmadığı konusunda İslâm hukukçuları farklı görüş belirtmişlerdir. Şafîîler ve Zahiriler küçük olan kadına nafaka gerekir; çünkü nafaka nikâhın gereğidir.¹³³ demişlerdir. Bu görüşe göre kadın, sahih nikah ile evlenip kocasının hakimiyeti altına girdiği an itibariyle nafaka almaya hak kazanmıştır. Buna delil olarak ise “Onların (annelerin) yiyeceği, giyeceği, örfe uygun olarak babaya aittir.”¹³⁴ ve “(Hali, vakti) geniş olan, nafakayı genişliğine göre versin”¹³⁵ âyetlerini göstermişlerdir.

Mâlikiler, kadının cimaya uygun olması gerektiğini söylemişlerdir. Cimaya uygun olmayan kadın için nafaka hakkı yoktur.¹³⁶ Ancak yaşı küçük olmansa rağmen baliğ koca kendisinden faydalanabiliyorsa kadın nafakasını alabilir. Hanefiler, kadın kocasıyla cinsel ilişkiye girebilecek olgunluğa ulaşmış ise bu kadın nafaka almaya devam eder¹³⁷ derler.

Kadın kocasına tam teslimiyetle yaklaşması halinde şayet cinsel olarak kocası kendisinden faydalanamayacak kadar küçük ise teslimiyet kadının nafaka alması için yeterli olmayacağından bu durumda olan kadın nafaka alamaz.¹³⁸ Burada, kadın kocasına tam bir teslimiyetle yaklaşıp bile yararlanma olmadığı için kadına nafaka gerekmez.

Kadın kocasının cinsel yönden faydalanacak büyüklükte olup kendini kocasına teslim etmesi halinde, koca kendi yaşının küçük olması ve kocanın cinsel yetersizliğinden kaynaklı cinsel birleşme olmazsa kadın kocasından nafaka almaya devam eder.¹³⁹ Çünkü kocanın karısından faydalanamamasının sebebi, kocanın kendi kusuru sebebiyledir.

Hem kadın hem de koca küçük olup cima için uygun değillerse bu durum da kadın için nafaka gerekmez. Çünkü kusur kadında görülmekte ve kadından kaynaklı kusur da nafaka hakkını düşürür.

¹³³Şafîi, *el Umm*, 5/90.

¹³⁴ el-Bakara, 2/233.

¹³⁵ et-Talâk, 65/7.

¹³⁶Serahsî, *el-Mebsût*, 5/187.

¹³⁷Cezîri, *Kitâbu'l- Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa*, 4/565-566

¹³⁸ Zuhayli, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/96.

¹³⁹Kâsânî, *Bedâi'ü's-Sanâi'*, 4/19.

2.6.7. Din Değiştirme/ İrtidat

Din değiştirme durumu kadının ve kocanın irtidat etmesi durumlarına göre farklılık göstermektedir.

*“Bugün size iyi ve temiz nimetler helâl kılınmıştır. Kendilerine kitep verilenlerin yiyeceği size helâldir; sizin yiyeceğinizde onlara helâldir. Gayr-i meşru ilişkide bulunmak veya gizli dost tutmak şeklinde değil de meşru bir nikâhla evlenmek şartıyla mümin kadınlardan iffetli olanlar ile sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınlar -mehirlerini verdiğiniz taktirde- size helâldir. Kim inanmayı reddederse ameli kesinlikle boşa gider. O, ahirette de hüsrana uğrayandır.”*¹⁴⁰ ayeti incelendiğinde İslâm’ın, evliliklerde din birliğini şart koşturmakla birlikte sadece ehl-i kitaptan olan kadınla evliliğe izin verdiği görülmektedir. Yani İslâm’da Müslüman olan bekar bir erkek ehl-i kitap bir kadınla evlenebilir ve bu durumda ehl-i kitap kadın Müslüman kocasının nafaka alacaklısı durumundadır. Ancak kadın evlendiği zaman Müslüman iken evlilik sonrası irtidat ederse bu durum evlilik bağının son bulmasına sebebiyet vereceğinden kadın artık kocasından nafaka alamaz. Buradaki ayrılık kadının kusuru sebebiyle olduğu için kocanın kadına nafaka verme zorunluluğu yoktur.¹⁴¹

Din değiştiren taraf kadın ise nafaka hakkı düşer çünkü koca artık kadından faydalanamaz. Ancak kadının İslâm’a geri dönmesi durumunda, Şâfiîler ve Hanbelîlere göre nafaka da döner.¹⁴² İrtidat olayı, cinsel birliktelik öncesi gerçekleşirse eşler arasındaki nikah bağı anında son bulur, ancak cinsel birliktelik nikahı güçlendireceği için nikah irtidatla birlikte değil de kadının iddet süresinin bitimiyle sonlanır.¹⁴³ Yani kadının irtidat sonrası tekrar Müslüman olması halinde kocasından tekrar nafaka alabilmesi için aralarında yeni bir nikah akdine gerek yoktur, kadının Müslüman olması nafakayı alması için yeterlidir. Kadından dolayı meydana gelen itaatsizlikten dolayı oluşan ayrılıklar nafakayı düşürür. Kocasına asi davranan kadın naşize sayılır ve mürted kadın da naşize sayılacağı için nafaka alamaz.

Hanefîler ve Malîkilere göre zifaf sonrası irtidat edilmesi halinde nikah akdi irtidat edilme anıyla birlikte son bulur. Hanefîlere göre kadının tövbesi tekrar nafaka alması için yeterli değildir.¹⁴⁴ Kadının tekrar nafaka alacaklısı olabilmesi için eşler arasında tekrar nikahın olması

¹⁴⁰Kur’ân Meali (Erişim 28 Aralık 2023), el-Mâide, 5/5.

¹⁴¹Ebü’l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî, *el-Hidâye*, (Beyrut, 1431), 3/395; Kudûri, *el-Muhtasar*, 96.

¹⁴² Hasan Güleç, *İslâm Hukukunda Nafaka*, 27.

¹⁴³ Mehmet Dirik, *İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller*, (İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, sy. 25, 2015), 151.

¹⁴⁴ Serahsi, *Mebhut*, 5/205.

gerekmektedir.¹⁴⁵ Mâlikîler'in meşhur görüşüne göre irtidâd, bâin talâkla ayrılmadır ve mürted kadın yeni bir nikâh akdiyle eşine dönebilir. Mâlikîler'in diğer görüşüne göre ise irtidâd, talâk değil fesih'tir.¹⁴⁶

Her iki tarafta Müslüman iken koca dinden irtidat ederse, Müslüman kadının gayri müslim erkekle evlenmesi geçersiz olduğu için nikahları düşer. Böyle bir durumda kadın iddet bekler ve bu iddet döneminde koca, kadının nafakasını vermekle mesuldür. Ancak burada dikkat edilmesi gereken konu kocanın zifaf öncesi mi sonrası mı dinden döndüğüdür. Çünkü zifaf öncesi dinden dönen koca karısına nafaka vermez. Eğer zifaf sonrası irtidat ederse iddet döneminde nafakasını vermelidir.

2.6.8. Yolculuğa Çıkan Karının Nafakası

Erkeklerde olduğu gibi kadınlarda farklı sebeplerle seyahat edebilmektedir (eğitim, ticaret, turizm, iş, ibadet vb.). Ancak kadınlar yolculuk esnasında birtakım zorluklarla karşılaşabilmektedir. Bundan dolayıdır ki kadınların yolculuk etmesi İslâm alimleri tarafından araştırılıp tartışma konusu olmuştur. Peygamberler dönemi incelendiği zaman hem peygamber eşlerinin hem de peygamberler döneminde yaşamış kadınların farklı sebeplerden ötürü yolculuğa çıktığı görülmektedir. Örneğin, Şuayb Aleyhisselam'ın kerimesi¹⁴⁷ olup, hamile olan, Safura isimindeki hanımının Medyen'den Mısır'a doğru kışın soğuk mevsiminde, üstelik önlerinde koyun sürüleri olduğu halde yaptıkları yolculuk dikkat çekmektedir.¹⁴⁸ Aynı şekilde Hz. Peygamber ve eşi Hz. Âişe validemiz ile yaptığı yolculuk sırasında Hz. Âişe'nin iftiraya uğraması da kadınların seyahat ederken karşılaştıkları zorluklara örnek olarak verilebilir.

Peygamber Efendimiz, kişinin yolculukta nelerle karşılaşacağı belli olmadığından dolayı tek başına yolculuğunu uygun görmemiştir.¹⁴⁹ *“Eğer insanlar, yalnız başına yolculuk yapmakta ne sakıncalar olduğunu benim kadar bilselerdi, hiçbir binek sahibi (yolcu) gece yolculuğuna yalnız çıkmazdı.”*¹⁵⁰ Hz. Peygamber'in hadisinden anlaşılacağı üzere sadece kadınların değil aynı zamanda erkeklerinde yolculuğa tek başlarına çıkmamalarını tavsiye etmiştir.

¹⁴⁵ Kâsâni, *Bedâiü's-Sanâi'*, 4/17.

¹⁴⁶ Desûkî, *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr*, 2/270.

¹⁴⁷ Kur'ân Meali (Erişim 3 Ocak 2024), el-Kasas, 28/15-24.

¹⁴⁸ Mustafa Asım Köksal, *Peygamberler Tarihi*, (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021), 2/24.

¹⁴⁹ Mustafa Boran, *İslâm Hukukunda Seyahat ve Hükümleri*, (İstanbul, Ravza Yayınları, 2021), 72.

¹⁵⁰ Buhari, *Cihad*, 135.

Ancak günümüz şartları ve peygamberler dönemi şartları karşılaştırıldığı zaman, günümüzde yolculukların daha güvenli ve kolay olduğu görülmektedir. Dolayısıyla artık kadınlar yanlarında eşleri olmadan tek başına yolculuk yapabilmesi hususunda İslâm alimlerinin farklı görüşleri bulunmaktadır. Bizim konumuzu ilgilendiren kısım ise yolculuk esnasında evli kadının nafaka durumunun ne olacağıdır.

“Onları sıkıntıya sokmak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın”¹⁵¹ ayeti gereğince kadın yolculuk esnasında kocası tarafından kendine bir zarar geleceği korkusu içine girmesi sonucu kocası olmadan yolculuğa çıkması nafaka hakkını elinden almaz. Eğer karı ve koca ticaret amacıyla yola çıkıyor ve kocası güvenilir kişiye kadının mahkemeye başvurarak şüphe içinde olması yersiz bir davranıştır ve bu durum kadın tarafından gereksiz bir imtina sebebidir ve haksız olduğu için kadın imtinadan vaz geçmediği sürece kadının nafakası düşer.¹⁵²

Kocasının izni ve haberi olmadan yolculuğa çıkan kadının davranışı nüşûz sayılacağı için kadının nafakası düşer. Kadın hacc ibadetini yapmak için kocası ile yola çıktığı takdirde yanında mahremi olduğu için nafakası sakıt olmaz. Hacc vazifesi insanlara Allah’ın bir farzı olması sebebiyle kadının kocası olmadan hacc ibadeti için yola çıkması durumunda kadının nafakası devam eder.¹⁵³

Ancak kadın hacc vazifesini yerine getirmek için kocası dışında başka birisiyle yola çıkarsa bu kadının nafaka alıp alamayacağı hususunda görüş ayrılıkları vardır.

Hanefilerin görüşüne göre kadın farz olan hacc dışında bir yolculuğa çıktığında kocanın alıkonma hakkı kaybolduğu için koca üzerinden nafaka sorumluluğu düşer.¹⁵⁴ Çünkü buradaki ayrılık kocadan değil kadından kaynaklıdır. Bu görüşe göre kadın her ne niyetle olursa olsun kocasının izni olmadan ya da kocası dışında başka biriyle yolculuğa çıkması kadının nafaka hakkını düşürür.

Mâliki ve Hanbeliler ise İslâm’ın farz ibadetlerinden olan hacc vazifesini yerine getirmek için vakti geldiğinde kocası olmadan yolculuğa çıksa bile kadının nafaka hakkı devam eder.¹⁵⁵

Şâfiîlere göre, kadın kocasının izni olmadan hacc ya da umre için ihrama girmiş ise o kadın naşize sayılacağından kadının nafaka hakkı sakıt olur. Yine bu görüşe göre kocasının izni

¹⁵¹ et-Talâk, 65/6.

¹⁵² İbn Mâce, *Sünen*, 16/2340.

¹⁵³ Zuhayli, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/99.

¹⁵⁴ İbn-i Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, 5/290.

¹⁵⁵ Zuhayli, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 10/100

dahi olsa kadının kocası yanında olmadan yolculuğa çıkması kadının nafaka hakkını düşüren bir durumdur.

Kadın, kocasından izinsiz nafile hacc için yola çıkarsa nafaka hakkı sakıt olur. Çünkü, kadının alıkonması kendi kusuru sebebiyle kocasından alınmış olur.

2.6.9. Sıhri Yakınlarla Zina

Hürmet-i musâhare (dünürlük, evlilik mahremiyeti), İslâm'a göre kadın kendisine mahrem olmayan erkeklerle aynı ortamda bulunup birbirlerine şehvetli bir şekilde dokunması ya da öpmesi veya bu kişilerin cima' etmesi sonucu oluşan akrabalıktır ve bu durum kadın nafakasını geçici bir şekilde olmamak kaydıyla sakıt olur.¹⁵⁶ Bunun sebebi de kusurun kadında olmasıdır. Böyle bir durum da karı koca arasında bâin talakla boşama gerçekleşir ve eşler arasında geri dönüş olmaz.

Ancak iddet bekleyen kadın için durum aynı değil. Kadın iddet beklerken hürmet-i musâhare fiilinde bulunursa, bu kadın için nafaka hakkı devam eder. Çünkü ayrılık, hürmet-i musâhareden kaynaklanmamış ve bu fiil sonucunda kadının nafaka hakkı düşmeyeceği için iddet süresi de devam eder.¹⁵⁷

Zina, karşı tarafı fazlasıyla rencide edici bir fiildir. Zina yapan kadının kocası, böyle kötü bir durumda iken karısına nafaka vermeye devam ederse, manevi yönden kendisini yormakla kalmayıp maddi anlamda da koca için fazlasıyla yıpratıcı olacaktır. Ve böyle bir durum da zina suçlusunu ödüllendirip mağdur kişiyi cezalandırmak olacaktır.

2.6.10. Fasid Nikah

Kuruluş şartları tam olmasına rağmen sıhhat şartlarında eksiklik bulunan veya Allah tarafından vazedilen bir şer'î hükmün değiştirildiği ya da nikâh akdinin sıhhati için şart olan şeylerden birinin iptaline yol açan bir şartın koşulduğu nikâh akdine fâsid nikâh denir.¹⁵⁸ Fasid nikah sonucu, koca nafaka borçlusu kadın da nafaka alacaklısı olamaz. Çünkü fasid nikah, evliliği sahih kılmaz. Sahih evlilik olmadan da nafaka verilmez ve kadın önceden aldığı nafakaları iade etmek zorundadır.¹⁵⁹ Nikahın fasid olmasıyla birlikte koca, karıdan faydalanamaz ve cima yapamaz böyle durumda da nafaka vermesi koca için büyük bir külfettir.

¹⁵⁶Mehmet Dirik, İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller, İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2015, 152.

¹⁵⁷Serahsi, *Mebhut*, 5/205.

¹⁵⁸İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Müctehid*, 3/81.

¹⁵⁹Serahsi, *Mebhut*, 5/302

Cima öncesi nikahın fasid olduğu ortaya çıkmış ise karı nafaka isteyemez. Çünkü o nikahta hukuki bir nitelik yoktur. Lakin nikahın fasid olduğu cima sonrası anlaşılır ise sadece iddet dönemi nafakası verilir. Koca eşine nafaka verdikten sonra aralarındaki nikahın fasid olduğu öğrenilirse, kocanın karısına verdiği nafakayı geri isteme hakkı vardır.¹⁶⁰

Kadın, kocası kendisini terk edip gitmesi sonucu başka biriyle evlenip cinsel ilişkiye girdikten sonra ilk eşinin gelmesi durumunda nafaka sorumluluğu ikinci kocanın sorumluluğunda olmaz. Çünkü aralarındaki nikah fasiddir. Bu durumda kadın iddet beklerken kadının iddet nafakası iki koca üzerinden de düşer.¹⁶¹ İslâm hukukuna göre kadın hâkime giderek kocasının gaipliğini bildirir gerekli ihtarlar yapıldıktan sonra hâkim eşleri ayırır.¹⁶²

2.6.11. Kadının Nafaka Hakkından Feragatı

Nafaka, eğer nafaka ile yükümlü olacak kişinin zimmetinde bir borç değilse olmayan bir borçtan dolayı feragat geçerli değildir.¹⁶³ Hanefiler kadının geleceğe ait nafakasından feragat etmesinin geçersiz olduğunu söylemişlerdir çünkü nafakanın verilmesinin toplu halde değil kadının davranışlarına bağlı olarak parça parça verilmesi gerektiğini söylemişlerdir.¹⁶⁴ Nafaka da ihtibas geçerli olduğu için gelecek dönemi ilgilendiren bir konu da nafakadan feragat edilemez.

Bu konuyu daha iyi anlayabilmek için misyâr nikahı hakkında bilgi vermekte fayda görmekteyiz.

Misyâr, evlenme akdinin bütün rükün ve şartlarına uygun olarak hukuki sonuçlarını doğuracak biçimde yapılmış olmakla birlikte kadının bazı haklarından feragat ettiği bir nikah şeklidir. Böyle bir nikah ile evlenen kadın nafaka, sükna ve kocasının kendisinin yanında ikamet etmesi gibi haklarından kendi hür iradesiyle feragat etmekte, kocası belli zamanlarda kendisine uğramaktadır.¹⁶⁵ Böyle bir nikah akdi caiz olur mu olmaz mı tartışılır ancak özellikle çok eşli evlilik düşünen erkekler böyle bir nikaha sıcak bakmaktadır. Çünkü koca karısından hem faydalanacak hem de ona nafaka ödememiş olacaktır.

¹⁶⁰ Cezîri, Kitâbu'l- Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa, 4/565; Zuhayli, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, 10/93.

¹⁶¹ Cezîri, Kitâbu'l- Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbâa, 4/565.

¹⁶² Serahsî, *el-Mebsût*, 5/190.

¹⁶³ Muhammed b. Ali Şevkânî, *es-Seylül-Cerrâru 'l-Mütedeffik âlâ Hadâiki 'l-Ezhâr*, (Kahire,1994), 2/450.

¹⁶⁴ Bilmen, Hukûk-ı İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu, 2/474; Döndüren, Delilleriyle Aile İlmihali, 358.

¹⁶⁵ Saffet Köse, *Misyâr Nikâhı*, (İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi, 2009), 22-23.

Misyâr nikahını caiz gören alimler, nikahın sahih olabilmesi için gerekli şartları taşıdığı için caizdir demişlerdir. Caiz olmadığını savunanlar ise nafaka talebi olmadığı için nikahın batıl olacağını söylemişlerdir. Bizce de bu görüş mantıklıdır çünkü tahakkuk etmemiş nafakadan feragat kocanın zimmetinde sabit olmayan bir borçtan feragattir ve bu geçerli olmaz.¹⁶⁶

2.6.12. Kayıp Kocanın Nafaka Sorumluluğu

Mefkûd kelimesi bulunamayan, hazır olmayan anlamında kullanılmakla birlikte, terim olarak nerede olduğu hakkında bilgi sahibi olunmayan ve yaşadığına dair herhangi bir belirtisi olmayan kişi için kullanılır.¹⁶⁷ Ayrıca gaib, yaşadığı bilinmesine rağmen nerede olduğu hakkında bilgi sahibi olmadığımız veya yeri bilinmesine rağmen o yerde bulunmayan kişiler için kullanılan bir kavramdır.¹⁶⁸

Evlilik süresi boyunca kadın kocasına karşı olan görevlerini yerine getirip, kocasından nafaka almaya devam ettikten sonra kocasının kaybolması kadının nafaka hakkını düşürmez. Yani böyle bir durum da kadın yine nafaka alacaklısı durumundadır. Ancak kocanın kaybolması kadının kendini kocasına tesliminden önce gerçekleşmiş ise bu durumda kadının nafaka hakkından söz edilemez.¹⁶⁹ Çünkü kadın kendini kocasına tam anlamıyla teslim ettiği sürece nafaka alacaklısı konumundadır aksi halde kadının nafaka almaya hakkı yoktur.

Ancak gaib kocanın eşine olan nafaka borcunu nasıl ödeyeceği konusu alimler arasında tartışma konusudur ve alimler arasında ittifak yoktur. Alimlerin bir kısmı kocanın kaybolması zifaf gerçekleşikten sonra olmuşsa, kadına kocasının malından nafaka verileceği görüşündedir. Çünkü buradaki eşler arasında meydana gelen ayrılığın sebebi kadın değil kocadır. Dolayısıyla kadının nafaka hakkını sakıt edecek bir durum yoktur. Bu hükme delil olarak ise Hind'in kocası Ebu Süfyan kaybolduktan sonra Hz. Muhammed'in Hind'e nafaka almasını söylemesidir.

“Kadının kocası gaib ise kâdî, takdir-i nafaka için zevceden zevciyyeti isbât etmek üzere şahid ister. İsbât ederse yalnız nafakayı takdir eder.”

Nafaka Kanunu 260. Maddesine göre kocası kaybolmuş kadının kocasının malından nafaka alacaklısı olabilmesi için şahit getirmesi gerekmektedir.

Eğer gaib koca geride eşinin kullanabileceği cinsten bir mal bırakmış ise kadın bunu elinde tutup hâkime başvurarak kendisine bir nafaka bağlanmasını isteyebilir. Hâkim de genel

¹⁶⁶Burhanüddin Ebu İshak İbrahim b. Muhammed İbn Müflih, *Mubdi Şerhu'l-Mukni*, (Riyad, 2003) 7/81.

¹⁶⁷ Beşir Gözübenli, *Mefkûd*, TDV, (Ankara,2003), 28/353-356.

¹⁶⁸ Ethem Ruhi Fırlı, *Gâib*, TDV, (İstanbul, 1996), 8/292.

¹⁶⁹ Güleç, *İslâm Hukukunda Nafaka*, 67.

kurala uyarak kadının o maldan faydalanması için kadına nafaka bağlayabilir. Ancak hâkim kocanın gerçekten gaib mi yoksa kadın kocasının malından faydalanmak için yalan söyleyip söylemediğini anlaması için mezhepler farklı görüşler belirtmiştir. Buna göre:

Mâlikîlere göre gaibin maslahatını gözetmek için kadına yemin ettirilir.¹⁷⁰ Yapılan yemin sonucunda hâkim kocasının malından kadına nafaka verebilir.

Şâfiî ve Hanefîler için sadece kadının kefil getirmesi yeterlidir. Çünkü kadının getirdiği kefil kadının içinde bulunduğu durumu söyleyip hâkimi bilgilendirir. Şâfiîler, cinsel birliktelik sonrası kocanın kaybolması durumunda, hâkimin kadının nafaka alması gerektiği hükmünü vermesi görüşündedir.¹⁷¹

Hanbelîler, hükmün kocanın maddi durumuna göre değişiklik göstereceğini söylemişlerdir. Zengin koca zıfâf sonrası kaybolmuş ise hâkim kocanın malından kadının kullanması için nafaka verir ancak kaybolan koca fakir ise kadın hâkimden ayrılma talebinde bulunabilir.¹⁷²

Hanefîler, kocanın geride bıraktığı malı hiçbir şart gerektirmeden kadının kendi nafakası için harcayabileceğini bildirmişlerdir.

Kocanın geride bıraktığı mal karısının elinde değil de başkasının elinde borç ya da emanet olarak bulunuyorsa bu durumda ise alimler şu görüşleri bildirmişlerdir:

Emanetçi veya borçlu bu malın gaip kişinin olduğunu itiraf ediyorsa ve aralarındaki evliliği de onaylıyorsa, hâkimin hükmüyle nafaka takdir edilir ve bu maldan harcanmasına hükmedilir.¹⁷³

Emanetçi kişi, eşler arasındaki nikahı ya da elinde bulundurduğu malın kayıp kişinin olduğunu inkâr etse dahi hâkim emanetçinin yalan söylediğini tespit ettiğinde, emanetçinin elinde bulundurduğu malı kayıp şahsın karısına verilmesi gerektiği hükmüne varır ve bu mal, kadının himayesine girer.¹⁷⁴

¹⁷⁰ Serahsî, *Mebûsât*, 5/97; Zuhaylî, *İslâm Fıkıh Ansiklopedisi*, 7/814

¹⁷¹, Ârif Basrî, *Nafakâtü'z-Zevce fi't-Teşrî'i'l-İslâmî*, 1.Baskı, (Beyrut: ed-Dâru'l-İslâmiyye, 1981), 218.

¹⁷² Basrî, *Nafakâtü'z-Zevce fi't-Teşrî'i'l-İslâmî*, 223.

¹⁷³ Mevsîlî, *el-İhtiyar li-Ta'lîl-i-Muhtâr*, 245; Güleç, *İslâm Hukukunda Nafaka*, 65.

¹⁷⁴ Mevsîlî, *el-İhtiyar li-Ta'lîl-i-Muhtâr*, 245.

Gaibin malı gayrı menkul cinsinden ise onun gıyabında satılmaz.¹⁷⁵ Şâfiî, Zâhirî, Zeydî ve bazı Mâlikîler, kaybolan şahsın taşınmaz cinsteki mallarının kişinin ortaya çıkmaması durumunda satılabileceğini söylemişlerdir.¹⁷⁶

“Koca, mesafe-i sefer yahud mesaf-i seferden dûn bir mahalle gaib yahud mutevâri ve muhtefî ya mefkûd olup da meclis-i hakeme ihzârı mümkün olmasa gıyabında zevcesi için nafaka takdir edilmesi sahîh olur.”

Yani, Nafaka Kanunu 259. Maddesinde gaib koca, yolculuk esnasında ya da başka bir yerde kayıp ya da gizlenmiş ise ve mahkemeye getirilmesi mümkün değil ise kocanın malından karısı için nafaka verilmesi uygundur.

2.6.13. Kocanın Ölmesi

Nikah akdi ölümle birlikte son bulur ve nikahın bozulmasıyla beraber kadın için nafaka hakkı sakıt olur. Kocası olan kadın için iddet nafakası da verilmez. Ancak koca karısına ölmeden önce nafakasını peşin vermiş ise birinci görüşe göre peşin verilenlerin süresi dolmadan önce koca ölürse rücû olmayacağıdır.¹⁷⁷ Diğer görüş ise kadının geçmiş zaman nafakasını alması yönündedir.

Koca öldüğü için evlilikteki faydalanma da ortadan kalkacaktır ve bir evlilikte faydalanma yoksa o evlilikteki kadının nafakası da yoktur. Ancak karı koca kendi aralarında anlaşma yapmış ise ya da hâkimin takdir ettiği bir nafaka¹⁷⁸ varsa kadının nafaka hakkı devam eder.

Koca öldüğü zaman kadının yakınları nafaka talebinde bulunamaz. Yani kocası ölen kadının, nafakasını kocasının akrabalarından istemeye hakkı yoktur. Aynı şekilde kadın ölünce, kadının varislerinden nafakası istenmez.

2.7. ÇALIŞAN KADIN VE NAFAKASI

Kadın, fıtrat olarak erkeğe göre daha zayıf yaratılmıştır. Bundandır ki Allah, erkeği dışarı işleriyle; kadını ise içeri (ev) işlerinde daha becerikli kılmıştır. Kadın ve erkek arasındaki bu güç farkı sadece fiziki değil psikolojik açıdan da farklıdır. Hz. Peygamber kadınlara; “size

¹⁷⁵ Erbay, *Nafaka*, 32/282-283.

¹⁷⁶ Özcan, *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*, 334.

¹⁷⁷ Şeyhizade Abdurrahman Muhammed, *Mecmau'l Enhur fi Şerh-i Mülteka'l Ebhur*, (İstanbul, Muharrem Efendi Matbaası, 1311), 388.

¹⁷⁸ Şeyhizade, *Mecmau'l Enhur fi Şerh-i Mülteka'l Ebhur*, 385.

evlerinizi tavsiye ederim, çünkü sizin cihadınız evdedir.”¹⁷⁹ buyurması da bu farkın bir delilidir. Ancak bu hadis, kadının çalışma hakkını tamamen engellememektedir. Nitekim Hz. Muhammed zamanında da kadınların sadece ev işleriyle ya da çocuk bakımıyla sorumlu olmadıkları aynı zamanda maddi gelir elde ettikleri işlerde de çalıştıkları görülmektedir. Konumuza geçmeden önce Hz. Peygamber döneminde kadınların aktif olarak çalıştıkları alanlara değinmekte fayda görmekteyiz.

2.7.1. Eğitim

Eğitim hem günümüzde hem de Peygamber döneminde asla önemini kaybetmemiş hem toplumun daha kaliteli olabilmesi hem de kişinin kendini yetiştirip yüce yaratıcının bizleri ne için ve neden yarattığını anlaması gerekli olan en önemli unsurların başında gelmektedir. Bundan dolayıdır ki yüce dinimiz İslâm’ın bize ilk emri “*Oku*”¹⁸⁰ olmuştur. Yine aynı şekilde Hz. Muhammed’in tüm Müslümanları içine alacak şekilde “*İlim talep etmek kadın erkek her Müslüman üzerine farzdır.*”¹⁸¹ hadisi de tüm Müslümanların ilim öğrenmesi gerektiğinin ve bu öğrenmenin istek değil gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Bu hadisten sonra Hz. Muhammed zamanında yaşayan kadınların çoğu kendilerini ilim öğrenme ve öğretme alanında geliştirmiştir. Örneğin, *Şifâ binti Abdullah’tan (r. anhâ) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.), yanına girer ve ona, “Hafsa’ya “Nemle isimli hastalığa (vücutta yara ve toplanan karıncalar gibi bir şeydir) karşı nasıl rukye yapıp öğrettiğin gibi, okuma-yazmayı da öğret.”* buyurmuştur.¹⁸²

Kadınların eğitimi sadece Kur’ân-ı Kerim ile sınırlı değildi. Örneğin, “*Abdullah b. Mes’ud’un hanımı Zeynep, el işi yaparak para kazanırdı. Bir gün Peygamberimiz kadınlara sadaka vermelerini söyleyince: Ya Resulallah ben kazandığım parayı kardeşimin yetim çocukları ile fakir kocama harcıyorum, bu sadaka yerine geçer mi? diye sormuş, Peygamberimiz de cevaben: “Evet olur” demişti.*”¹⁸³ Bu hadisten anlaşılmaktadır ki Hz. Peygamber döneminde yaşayan kadınların kendi el emekleriyle ve çalışarak para kazancı elde ediyorlardı. Hz. Peygamber de kadınların sosyal hayatta bir şeyler üretip kazanç elde etmelerini teşvik etmekteydi.

¹⁷⁹ Ahmed ibn Hanbel, *Müsned*, 4/68.

¹⁸⁰ Kur’ân Meali (Erişim 7 Ocak 2024), el-Alak, 96/1.

¹⁸¹ İbn Mâce, *Mukaddime*, 17.

¹⁸² Ebû Dâvûd, *Tıp*, 27.

¹⁸³ Buhârî, *Zekât*, 49.

2.7.2. Ticaret

Herkes tarafından bilindiği üzere ilk Müslüman Hz. Hatice ticaretle uğraşmaktaydı. Yine Kayla Ümmü Benî Enmâriyye (r. anhâ) da ticaretle uğraşan kadınlar arasındaydı. Nitekim rivayete göre “Ümmü Benî Enmâr, Hz. Peygamber (s.a.s.)’a gelerek bir soru sormuş, bu sırada “*Ben alım satım yapan biriyim*” ifadesini kullanmış, Hz. Peygamber’den buna karşı herhangi bir itiraz da gelmemiştir.¹⁸⁴

Bunlara ek olarak kadın sahabeler dışında çeşitli meslek gruplarında çalışıp para kazananlar da vardı.

2.7.3. Kadının Çalışmasıyla İlgili İhtilafların Sebepleri

Daha önce de belirttiğimiz gibi kadın ve erkeğin yaratılıştan gelen bazı özellik ve farklılıkları vardır ve bu özellik ve farklılıkları kadın ile erkeğin yaşayış şekillerini de etkilemektedir. Hz. Peygamber dönemindeki yaşayış ile günümüzdeki yaşayış şekilleri, insanların istek ve ihtiyaçları hem farklılık göstermekte hem de daha fazla genişlemektedir. Dolayısıyla geçmiş dönemde kadınların yapamadığı bazı şeyleri günümüz kadınları yapmak mecburiyetinde kalmaktadır. Şimdi bu farklılıkların doğurduğu sorun ve ihtilafları inceleyeceğiz:

İnsanların çoğalıp sosyal hayata daha fazla katılmalarıyla birlikte toplumlar arası etkileşim de artmıştır. Bunun sonucu olarak kadınlar sosyal hayatta daha fazla aktif olup ekonomik alanda kendilerini geliştirmişlerdir. Bunun sonucunda da kadınlar erkeklerle aynı ortamda mahremiyet ölçülerine fazla dikkat etmeden daha fazla bulunmaktadır.

Feminizm akımı etkisiyle kadınların her alanda kendilerini erkeklerle eşit haklara sahip olduklarına inandırmaları. Ancak biz kadın ve erkeğin her alanda eşit oldukları görüşünü benimsememekteyiz.

Şer’î kurallar çerçevesinde bir kadın maaş karşılığı çalışabilir mi sorusuna bazı alimler cevaz verirken bir kısmı ise cevaz vermemiştir. Kadının dışarıda maaş karşılığı çalışabileceğini söyleyen alimler hangi meslekleri yapabileceği konusunda farklı görüş belirtmişlerdir.

Bazı alimler kadın, devlet başkanlığı ve tehlikeli görevler dışından bütün işleri yapabilirler¹⁸⁵ demişlerdir.

¹⁸⁴ İbn Mâce, Sevm, 29.

¹⁸⁵ Mamadou Kone, *İslâm Hukukunda Kadının Mülkiyet Hakkı ve Mali Üzerinde Tasarruf Ehliyeti*, (Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa 2016.) 12.

Mâlikî, Şafîî, Hanbelîlerin çoğunluğu ve bazı Hanefîler'in görüşlerine göre ise kadın, devlet başkanlığı ve bakanlık, yargı ve ordu gibi yüksek pozisyonlar dışından kalan işlerde çalışabilirler.¹⁸⁶

Evlendikten sonra kadınların karşılaştığı sorunlardan birisi, kocasının çalışmasına izin vermemesidir. Aslında izin vermemenin temel sebebi ise kadının çalışma hayatına atılıp ev işlerini, çocukların sağlığı ve eğitimi gibi sorumluluklarının aksatma korkusudur. Çünkü evin düzeninden kadın sorumludur ve çalışmaya başlayınca bu düzen istemeden aksayabilir.

*“Allah'ın insanlardan bir kısmını diğerlerine üstün kılması ve mallarından mehir ve her türlü harcamada bulunması sebebiyle erkekler, kadınlar üzerine yönetici ve koruyucudurlar. Dürüst ve erdemli kadınlar gerçekten itaatlı olanlardır. Allah kendi haklarını Kur'ân'da nasıl koruduysa, onlarda öylece kocalarının yokluğunda onların malını, ev sırlarını, namus ve iffetlerini koruyanlardır.”*¹⁸⁷ Ayette belirtilen *“Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır.”* ifadesi aslında evin reisinin erkek olduğunu ve ailenin geçiminin erkeğin görevi olduğunu göstermektedir. Bu durumda koca karısından bazı şeyleri yapmasını ya da yapmamasını isteyebilir. Koca eşinin çalışmasını istememesine rağmen, kadın çalışmakta ısrar ederse, kadın kocasından nafaka alamaz. Çünkü bu durumda kadın zamanını bölerek farklı işlerle de meşgul olmaya başlayacaktır. Bu durumda da çalışma öncesi kocasına ayırdığı zaman kısalıp kocasını ihmal etme durumu olacaktır.¹⁸⁸ Koca, kadının çalışmasına önce razı olup, sonra evden çıkmasına mâni olsa yine nafakadaki hakkı düşer, çünkü kadının izinsiz çıkışı nafakayı düşüren nüşûz hallerinden biri olarak görülmüştür.¹⁸⁹

Hanefîlere göre, bir kadının gündüz işte çalışması kocasının izni dahilinde olmak şartıyla nafakayı düşürmez.¹⁹⁰ Yani kadın kocasından nafaka almaya devam eder. Hanefîler, kadının nikah akdi sırasında evlilik sonrası çalışacağını şart koşması durumunda şartın fâsid, akdin ise sahih olduğunu söylemişlerdir.¹⁹¹ Mâlikîler yukarıda zikredilen bu şartın geçerli olduğunu ancak mekruh kabul edilmesi gerektiğini söylemişlerdir.

Kadının kocası geçirdiği bir kaza ya da hastalık sonucu çalışamayacak duruma gelirse ya da boşanma veya ölüm sonucunda kadın dul kalmış ise kadın başkalarına muhtaç olmamak

¹⁸⁶ Abdülazîz b. Abdillâh b. Abdîrrahmân Âli Bâz, *Mecmû' u fetâvâ ve makâlâtin mütenevvi'a, der. Muhammed Bin Sa'd eş-Şuai'ir*, (Riyad: by, ts.), 28/103.

¹⁸⁷ en - Nisâ 4/34

¹⁸⁸ Zuhaylî, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, 10/97

¹⁸⁹ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/572.

¹⁹⁰ Karaman, Mukayeseli İslâm Hukuku, 1/288.

¹⁹¹ Zuhaylî, İslâm Fıkıh Ansiklopedisi, 7/793.

için çalışıp para kazanmak durumundadır. Böyle bir durumda kadının çalışması konusunda alimler arasında ittifak vardır.

İnsanların yararına olacak bazı alanlarda özellikle kadınların çalışması toplum açısından çok daha yararlı olmaktadır. Özellikle ğretmenlik, doktorluk, ebelik ve hemşirelik vb. Çünkü bu mesleklerde kadının kişilere daha faydalı olacağı aşıkardır. Doğum yapacak olan kadın, kendini kadın doktorun yanında daha rahat hissedecektir. Aynı şekilde öğretmenlik mesleği çocuklarda kişiliğin oluşmasında çok etkilidir ve kadın öğretmenler öğrencilerine anne şefkatiyle yaklaştıkları için çocukların ilerleyen yaşlarında öğretmenin kendisine yaklaşımını o da kendi hayatında sergileyecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İDDET KAVRAMI VE İDDET BEKLEYEN KADININ NAFKA HAKKI

3.1. İDDET KAVRAMI

İddet, Arapça bir kelime olup sözlükte “saymak, beklemek, sayılan şeyin miktarı ve bir sayı” gibi anlamlara gelmektedir.¹⁹² Fıkıh ıstılahında, evlilik bağının talak, muhâlea, fesih, tefrik ve ölüm sebeplerinden herhangi biri ile sona ermesinin ardından evliliğe bağlı hükümlerin tamamen ortadan kalkması için Şarî’in belirlemiş olduğu zaman dilimidir.¹⁹³ Yani iddet, evlilik hukukunun son bulmasının bir sonucudur.

İslâm hukukunda ölüm ya da boşanma sonrası kadının tekrar başka biri ile evlenebilmesi için nass ile belirlenmiş bekleme süresi vardır. Kadının iddet beklemesinin sebebi; kadının hamile olup olmadığını anlamasıdır. Çünkü kadın boşama veya ölüm iddeti beklemeden başka biriyle evlendiği takdirde doğacak çocuğun nesebi belirsiz olacaktır. Allah nesebin belirsizliğini engellemek için kadının iddet beklemesini buyurmuştur.

Kocası ölmüş kadın şayet hamile değil ise o kadına nafaka gerekmeyeceğini bir önceki bölümde belirtmiştik. Kadın hamile değil ise sadece beklemesi gereken süre boyunca beklemekle mükelleftir.

*"Hamile olan kadınların bekleme süreleri ise doğumlarını yapmalarıyla son bulur."*¹⁹⁴ Ayetinde de belirtildiği üzere kocası ölen hamile kadının iddeti çocuk doğana kadardır. Çocuğun doğumu, kocasının ölümünden kısa bir süre sonra ya da aylar sonra dahi olsa kadının iddeti doğum ile sona erer.

3.2. BOŞANMA İDDETİ BEKLEYEN KADININ NAFKA HAKKI

Evliliğin devamı boyunca kocanın karısına vermesi gereken nafaka miktarı ve kapsamını önceki bölümlerde detaylı olarak ele aldık. Bu bölümde ise iddet bekleyen yani boşanmış kadının nafaka alma konusunu inceleyeceğiz. Konunun daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle iddet kavramını açıklayalım.

3.3. İDDET NAFKASININ KAYNAKLARI

İddet nafkasının kaynakları Kitab, Sünnet ve İcma ile sabittir.¹⁹⁵

¹⁹² İbn Manzûr, *Lisânu 'l-Arab*, 3/281.

¹⁹³ İbn Manzûr, *Lisânu 'l-Arab*, 3/281, İbn Abidin, *Reddü 'l-Muhtar*, 3/503.

¹⁹⁴ et-Talâk, 65/4.

¹⁹⁵ Zuhaylî, İslâm Fıkıhı Ansiklopedisi, 9/489.

3.3.1. Kitab/ Kur'ân-ı Kerim

Ey peygamber! Kadınları boşamaya niyetlendiğinizde onlar için belirlenmiş müddeti gözeterek boşayın ve süreyi dikkatlice hesaplayın. Rabbiniz olan Allah'ın kitabıyla işlerinizi düzenleyin, onları evlerinizden kovmayın, kendileri de çıkmasınlar ve açıkça hayasız davranışlarda bulunmadıkça onlar o evden ayrılmak zorunda bırakılmasın. Bunlar boşanma hakkında Allah'ın koyduğu sınırlardır.¹⁹⁶

Boşanmış kadınlar, kendi başlarına (evlenmeden) üç kur' (hayız veya tuhur müddeti) beklerler.¹⁹⁷

İçinizden ölenlerin (geride) bıraktığı eşler, kendi kendilerine dört ay on (gün) beklerler. Bu bekleme süresi dolduğunda, artık onların kendi haklarında maruf (meşru) bir şekilde yaptıklarından dolayı size sorumluluk yoktur. Allah, işlediklerinizden haberi olandır.¹⁹⁸

Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise doğum yapmalarıyla sona erer. Kim Allah'a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona işinde bir kolaylık verir.¹⁹⁹

3.3.2. Sünnet

*“Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kadının ölmüş bir kimse için üç günden fazla yas tutması (ihdad) helal değildir. Yalnız koca için dört ay on gün yas müstesna. Yalnız kocası bundan müstesnadır. Onun iddeti dört ay on gündür.”*²⁰⁰

3.3.3. İcma

İslâm hukukçuları iddet nafakasının vucubu üzerinde icma etmişlerdir.²⁰¹

3.4. İDDET NAFAKASI

İslâm hukukunda iddet nafakası kadının boşanma durumuna göre değişiklik göstermektedir.

¹⁹⁶et-Talâk, 65/1.

¹⁹⁷el-Bakara, 2/228.

¹⁹⁸el- Bakara, 2/234.

¹⁹⁹et-Talâk, 65/4.

²⁰⁰Şevkânî, Neylu'l-Evtâr min Esrâr-ı Münteka'l-Ehbâr, (Riyad, Dâru İbn-i Cevzi, b.y.), 12/569.

²⁰¹ Zuhaylî, İslâm Fıkhı Ansiklopedisi, 9/490; 1 İbn Kudâme, el-Muğni, 4/216.

3.4.1. Ric'î Talâkla Boşanmış Kadının Nafaka Hakkı

Ric'î talak, boşanan eşlerin tekrar birleşmek istemesi sonucunda aralarında yeni bir talak ve mehir teklifi olmaksızın birbirlerine dönme imkanı veren boşanma şeklidir.²⁰² *“Boşanan kadınlar bizzat kendileri üç kur’ müddeti beklerler (...) Kocaları barışmak isterlerse bu iddet içinde onları geri almaya daha layıktırlar....”*²⁰³ ayetten anlaşılacağı üzere ric’i talak ile boşanan çiftlerin evlilik bağı tamamen kopmamakla birlikte kocanın barışmak istemesiyle eşler arasında yen bir nikah akdine gerek kalmadan evliliklerine devam edebilirler. Aynı zamanda ric’i talak ile eşlerin evlilik bağı iddet süresince devam etmektedir. Böyle bir durumda karı koca arasındaki bağ devam ettiği için kadın, evlilik nafakası kapsamı içindeki tüm nafaka hakkını almaya devam eder. Geri dönelebilen boşanmanın, kocanın, kadını kendi seçimi olmaksızın geri alma hakkına sahip olduğu ve şartlarından birinin de onunla cinsel ilişkide bulunmasıdır.²⁰⁴

Ric’î talak ile boşamada ölçü *“İddetlerini bekleyen hanımlarınızı imkânlarınızın elverdiği ölçüde ikamet ettiğiniz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıştırıp, gitmelerini sağlamak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hâmile iseler, doğuruncaya kadar nafakalarını verin.”*²⁰⁵ ayeti ile belirlenmiştir. Ayete göre kadının hamile olup olmadığına bakılmaksızın ric’î talak ile boşanmış kadına iddet nafakası gerekir.

Ric’î talakta eşler boşanma sonrası birbirlerine geri dönebilecekleri için kadının nafaka hakkı kocaya aittir. Ancak kadının bekleme süresinde koca karısına geri dönmediği takdirde kadın hamile değil ise üç hayız dönemi, kadın hamile ise doğum gerçekleşene kadar bekleyeceğinden kadının mesken ve diğer nafaka hakkı devam eder.

3.4.2. Bâin Talâkla Boşanmış Kadının Nafaka Hakkı

Bâin talâk, eşler arasındaki nikah akdini kesin olarak bitiren ve eşlerin tekrar birleşmek istemesi halinde aralarında yeniden nikah ve mehir anlaşması yapmak durumunda oldukları boşanma şeklidir.²⁰⁶

Bâin talak ile ayrılan eşler birbirlerine hemen geri dönme hakkına sahip değildir ve eşler arasında hukuki bir bağ kalmadığı için birbirlerine yabancı hale gelirler.

²⁰² Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 1/329; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 4/216.

²⁰³ el-Bakara, 2/228.

²⁰⁴ İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-Mücted*, 3/83.

²⁰⁵ et-Talâk, 65/6.

²⁰⁶ Nuri Kahveci, *İslâm Aile Hukuku*, (İstanbul, Hikmetevi Yayınları,2017), 211.

İslâm hukukçuları boşanmış kadınların bekledikleri iddet sürelerinde nafaka alıp almadıkları ya da nafaka alacaklısı durumunda iseler alacakları nafaka miktarını kadının hamilelik durumunu göz önünde bulundurarak tartışmışlardır.

*“İddetlerini bekleyen hanımlarınızı imkânlarınızın elverdiği ölçüde ikamet ettiğiniz yerin bir bölümünde oturtun. Onları sıkıştırıp, gitmelerini sağlamak için kendilerine zarar vermeye kalkışmayın. Eğer hâmile iseler, doğuruncaya kadar nafakalarını verin. Sizin adınıza çocuğunuzu emziriyorlarsa, onlara ücretlerini ödeyin.”*²⁰⁷ Cumhur, ayetini esas alarak bâin talak ile boşanan kadının hamile olmaması durumunda boşandığı eşinden nafaka alamayacağını söylemiştir.²⁰⁸ Çünkü çocuğun nafaka hakkı babaya aittir. Hanefilere göre kesin boşamada kadın hamile olsa da olmasa da iddet müddeti içerisinde nafaka ve süknâyı hak etmektedir.²⁰⁹

Nafaka eşler arasındaki sahih nikahın bir sonucudur. Karı koca boşansalar dahi iddet nikahın bir gereği olduğundan kadının nafaka hakkı iddet süresi bitene kadar devam eder. Aksi halde kadının mağduriyeti söz konusu olabilmektedir.

Bâin talakla boşanan kadının süknâ hakkı hususunda ise Mâlikîler ve Şâfiîler, *“Onları imkânınız dâhilinde oturduğunuz yerde oturtun.”*²¹⁰ Ayetini delil göstererek bain talak ile boşanan kadının sadece sükna hakkı olduğunu savunmuşlardır.²¹¹

Zeydîler’e göre hamile olup bain talakla boşanmış bir kadın sükna hakkına sahip değilken kocasından sadece iddet süresince nafaka alabilir.²¹²

*“Cabir b. Abdullah’dan: “Teyzem boşanmıştı. Hurmalarının meyvesini kesmek istedi. Fakat bir kimse onu dışarı çıkmaktan menetti. Bunun üzerine teyzem Rasulullah (sallallahü aleyhi ve sellem)’e gelip durumu arzetti. Rasulullah (sallallahü aleyhi ve sellem): “Tabi! Hurmalarını topla, ondan dilerse tasadduk eder, dilerse iyilik edersin.” buyurdu.”*²¹³ hadisinden anlaşılabacağı üzere boşanmış kadın, ihtiyaç duyduğu zamanlarda evinin dışına çıkabilir. Akraba ve taziye ziyaretleri de bunlara dâhildir.²¹⁴

²⁰⁷ et-Talâk, 65/6.

²⁰⁸ Mâverdi, *el-Hâvi’l-Kebîr*, (Beyrut, Dâru’l- Kütübi’l-İlmiye, 1994), 21/249; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, 7/606.

²⁰⁹ Serahsî, *Mebûsûl*, 5/201.

²¹⁰ et-Talâk, 65/6.

²¹¹ Şîrbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 3/576.

²¹² Erbay, *Nafaka*, TDV, 32/283.

²¹³ Müslim, *Talâk*, 7, 4/200; Dârimî, *Talâk*, 14/1469.

²¹⁴ Mâverdi, *el-Hâvi’l-Kebîr*, 9/272.

3.4.3. Ölüm İddeti Bekleyen Kadının Nafakası

Kocası ölen kadının nafaka hakkının olmadığına daha önce değinmiştik. Ancak ölüm iddeti bekleyen kadının ne kadar süre beklemesi gerektiğini “İçinizden ölenlerin bırakmış olduğu eşler, dört ay on gün iddet beklerler”²¹⁵ ayetiyle Allah belirlemiştir. Bu bölümde mezheplerin vefat iddeti bekleyen kadının durumuna nasıl baktıklarını daha detaylı ele almaya çalışacağız.

İslâm hukukçuları kocası ölen kadının ölüm iddeti beklediği dönemde kadına nafaka verilmeyeceği görüşünü savunurlar.²¹⁶ Kocanın ölmesiyle eşler arasındaki nikah akti bozulmuş olur ve dolayısıyla aralarında hukuki bir bağ da ortadan kalkmıştır. Çünkü kocanın ölmesiyle beraber kocanın tüm mal varlığı kocanın üzerinden düşer. Ancak kadın kocasının mirasçısı konumunda olduğu için mirastan alması gereken payını alır.

Mâlikîler’de kocası ölen kadının nafaka hakkının sakıt olduğu görüşündedir. Ancak kaldığı ev kendisine ait ise kadın kocasının evinde ölüm iddeti bekler. Kaldıkları ev kocasının mülkü değil de kira ise kadın o evde iddet bekleyemez.²¹⁷ Ancak kira bedeli daha önce ödenmiş ise kadın o evde iddet süresinin bitmesini bekleyebilir.²¹⁸

“Ebû Saîd el Hudrî’nin kız kardeşi Fürey’a bt. Mâlik, Hz. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)’in yanına gelerek, kocasının kaçan kölelerin peşinden çıktığını, Kudüm’ün bir taraflarında onlara ulaştığını ve (orada) kendisini öldürdüklerini anlattı. Kocasının da nafaka ve mesken bırakmadığı için ailesinin yanına dönmek istediğini söyleyince; Rasulullah (sallallahü aleyhi ve sellem):” Farz olan süren doluncaya kadar evinde otur.”²¹⁹ hadisini kaynak gösteren Şâfiîlerde kocası ölen kadının nafaka hakkının olmadığını ancak kadının barınma hakkının devam ettiği görüşündedir.²²⁰

3.4.4. İddet Bekleyen Hamile Kadının Nafakası

Kocasından boşanmış hamile kadının, mesken ve giyecek nafakasının devam ettiğine dair alimlerin ittifakı vardır²²¹

²¹⁵ el-Bakara, 2/234.

²¹⁶İbn Kudâme, *el-Kâfi*, 4/229; Şirbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 3/577.

²¹⁷ Cezîrî, *Kitâbu’l-Fıkh ale’l-Mezâhibi’l-Erbâa*, 4/575.

²¹⁸ Ebû Ömer Cemâlüddîn Yûsuf b. Abdillâh b. Muhammed b. Abdilberr en-Nemerî, *el-Kâfi fî Fıkh’i Ehl-i Medîneti’l-Mâlikî*, (Beyrut, Dâru’l-Kütübi’l-İlmiye, 1987) 296.

²¹⁹ Ebû Dâvûd, *Talâk* 44, 2/386.

²²⁰ Cezîrî, *Kitâbu’l-Fıkh ale’l-Mezâhibi’l-Erbâa*, 4/576.

²²¹ Kâsânî, *Bedâiü’s-Sanâi’*, 3/208.

“Hamile kadınların iddetleri ise çocuk doğurmaları ile biter...”²²², “Eğer hamileyseler, çocuklarını doğurana kadar nafakalarını verin.”²²³

“Sübey’a bt. Eslemiyye kocasının vefatından bir gün sonra doğum yapmış, sonra da Hz. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem)’e gelerek evlenmek için izin istemişti. Peygamber (sallallahü aleyhi ve sellem’) inde izin vermesinden sonra da evlenmişti”²²⁴

Yukarıda verdiğimiz ayet ve hadisi kaynak göstererek hamile kadının beklemesi gerek sürenin doğum ya da düşük yapıncaya kadar olduğunu söyleyebiliriz. Ancak mezhepler bu konuda farklı görüş belirtmişlerdir.

İslâm hukukçuları hamile olan kadının bain talakla boşanması halinde çocuğu dünyaya getirinceye dek sükna ve nafaka hakkı olduğunu belirtmişlerdir. Ancak Hanefîler ölüm iddeti bekleyen kadının durumu ne olursa olsun nafaka alacaklısı değilde kocasının mirasçısı olarak payına düşeni alacağı görüşündedirler.²²⁵

Mâlikîler ise çocuğun nafaka hakkının babanın üzerine vacip olduğu için iddet bekleyen kadının doğum yapıncaya kadar nafaka hakkının düşmediği ve devam ettiği hükmündedirler.

Şâfiîler ise hamile olan kadının bain talak ile boşanması sonucu çocuğunu doğurana kadar nafaka hakkının devam edeceği görüşündedir.²²⁶

Hanbelîler ise kocası ölen kadının hamile olup olmamasına bakmaksızın kadının nafaka hakkının düşeceği görüşündedir.²²⁷

3.4.5. Fasid Bir Nikâh Sebebiyle İddet Bekleyen Kadının Nafaka Hakkı

Fukahânın ortak görüşü, fasid nikah ve şüpheli birliktelik sonucu hamile olmayan kadının nafaka hakkının düşmeyeceği yönündedir. Kadının nafaka hakkının olmasının en temel şartı sahih nikahla evlenmiş olması ve kocasının kendisinden faydalanabilir durumda olması gerekir. Fasid nikahla koca karısından faydalaniyor olsa bile nikah sahih olmadığı için

²²² et-Talâk, 65/4.

²²³ et-Talâk, 65/6.

²²⁴ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî, *el-Muvatta’*, (Dâr’u İhyâi’l-Kitâbi’l- Arabiyye, (b.y.) 1951.), 89.

²²⁵ Erbay, *Nafaka*, TDV, 32/ 283.

²²⁶ Şîrbînî, *Muğni’l-Muhtâc*, 3/576.

²²⁷ Bilmen, *İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, 2/479.

karısından faydalanması haram olmaktadır. Dolayısıyla böyle bir durumda kadının nafaka hakkından söz edilemez.

Kocanın, bilmeden karısının akrabalarından kendisine mahrem olup nikah düşmeyen birisiyle evlenmesi ve daha sonra bu durumu öğrenmesi halinde aralarındaki nikah bağı bozulmuş olur. Koca bu kişilere nafaka vermez ancak karısına nafaka vermek durumundadır. Çünkü fasit nikâhta evlenen kadın nafaka hakkına sahip değildir.²²⁸

3.4.6. Hul' İddeti Bekleyen Kadının Nafaka Hakkı

Uzaklaştırmak, ayırmak anlamında kullanılan hul' kelimesi, fıkıh terimi olarak, kadının rızasının olması şartıyla kocasına vereceği bedel karşılığı anlaşmalı olarak kocasından boşanmasıdır.²²⁹

*“...Eğer Allah'ın kurallarına uymayanlarından korkarsanız, kadının evlilikten kurtulmak için bir meblâğ vermesinde taraflara bir vebal yoktur. Bunlar Allah'ın koyduğu kurallardır, öyleyse onları çiğnemeyin. Her kim Allah'ın koyduğu kuralları çiğnerse işte onlar zalimlerin ta kendileridir.”*²³⁰ ayetinde de belirtildiği üzere hul' üzere boşanmakta herhangi bir sakınca yoktur ve alimler de bu konu da ittifak etmişlerdir.

Burada tartışılan konu, hul' ile boşanan kadının hamile olup olmamasıdır. *“Eğer hamile iseler doğum yapıncaya kadar nafakalarını verin.”*²³¹ ayetini kaynak olarak gösteren alimlerin ittifak ettiği görüş hamile olan kadının nafaka hakkı olduğudur. Yani hul' yolu ile boşanan kadın kocasından nafaka almaya devam eder. Asıl tartışma konusu, hamile olmayan kadının hul' ile boşanması sonucu nafaka alacaklısı olup olmadığıdır. Alimler bu konuda ortak bir görüş belirtmemişlerdir.

Mâlikî Hanbelî ve Şâfiîler, hul' ile boşanıp hamile olmayan kadının durumu, kocası ölen kadının durumu gibidir ve sadece iddet beklemesi için gerekli mesken hakkı olduğu görüşündedir.²³² Yani böyle bir kadına nafaka gerekmez.

Hanefîler ise bu görüşün aksine mesken hakkının yanında nafaka hakkının da olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü buradaki ayrılık aslen kocadan kaynaklı olduğu için kadının nafakasını etkileyen bir durum söz konusu değildir. Kadın sahih nafakayı sahih nikah sonucu hak etmiştir

²²⁸ Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/577.

²²⁹ Fahrettin Atar, *Muhâlea*, TDV, (Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2020), 30/397-401.

²³⁰ el-Bakara, 2/229.

²³¹ et-Talâk, 65/6.

²³² Şîrbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/576.

ve kocadan kaynaklı bir ayrılıkta kadın iddet döneminde de kocasından nafaka almaya devam eder.²³³

Sonuç olarak şunları söyleyebiliriz ki ric'i talak ile boşanan kadınlarda hamilelik olmasa buradaki iddet evliliğin içinden sayıldığı için kadının her türlü nafaka hakkı devam etmektedir. Ancak bâin talak sonucu boşanmış kadınlarda hamile olup olmamasına göre durum değişmektedir. Hamile kadın doğum yapıncaya kadar kocasından nafaka almaya devam ederken hamile olmayan kadının nafaka hakkı yoktur.

²³³ Şirbînî, *Muğni'l-Muhtâc*, 3/576.

SONUÇ

İncelemiş olduğumuz “İslâm Hukukunda Evlilik Nafakası ve Kapsamı” adlı çalışmamız da ulaşılmış olduğumuz sonuçlar şu şekilde sıralayabiliriz:

Nafaka kavramı, kişinin yaşayabilmesi için her türlü ihtiyacını azami ölçüde karşılayabilmesi anlamında kullanılan bir kavramdır. Nafakanın hangi durumlarda kadınlara verileceği hangi durumlarda kadının nafaka hakkının sakıt olduğu nass ile belirlenmiştir.

Nafaka, sahih nikah ile kurulan ailenin huzur ve mutluluğun devamı ve bu devamlılığın güvence altına alınması için gerekli kılınmış bir uygulamadır. Evli kadının ve evlilikten meydana gelen çocukların nafaka hakkı her zaman kocaya aittir ve kocanın bu nafakayı ödememe ya da nafakayı ödemek için ortak tayin etme gibi bir hakkı yoktur. Kocanın nafaka verecek durumu olmasa dahi bu nafaka hakkını düşürmez ve koca karısına nafakasını vermekle sorumludur. Nafakasını alamayan kadın mahkemeye başvurarak kocasından boşanma hakkına sahiptir.

İslâm kadının haklarını her zaman güvence altına almıştır. Kadının hakları evleninceye kadar babaya evlendikten sonra da kocasına aittir. Yani kadın asla kendi haklarını korumak için kendisini çalışmak zorunda hissetmemelidir. Ancak kadın hakları güvence altına alınırken asla koca mağdur edilmemiş ve kocanın vermesi gereken nafaka miktarı da kadının istekleri dikkate alınarak değil kocanın maddi durumu göz önünde bulundurularak belirlenmiştir.

İslâm alimleri genel olarak evlilik nafakasını mesken, temel gıda, giyim eşyası olarak değerlendirmişlerdir. Sağlık giderlerinin nafaka kapsamına girip girmeyeceği hususunda görüş birliği yoktur. Ancak kadının hastalanması sonucu eşlerin evlilik hayatları olumsuz yönde etkileneceği için sağlık ve ilaç giderlerinin de evlilik nafakası kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini düşünmekteyiz. Evlilikte koca, karısından sadece sağlıklıyken değil karısı hastayken de sorumludur. Çünkü kadın, ne kadar hasta olsa da elinden geldiğince kocasının ihtiyaçlarını karşılamaya çalışmaktadır. Ayrıca evlilik eşler arasında çıkar ilişkisine bağlı değildir bundan ötürü kadının hasta olması nafaka alamayacağı anlamına gelmemektedir.

Kadının giyim nafakası İslâm’a göre yazlık ve kışlık olarak senede iki kere verilir. Ancak gelişen dünya düzeninde istek ve ihtiyaçların değişmesiyle birlikte senede iki kere alınan giysinin kadının ihtiyacını karşılamadığı görülmektedir. Kıyafet kişinin bulunduğu ortama göre değişiklik gösterir. Özellikle kadınlar gittikleri ortamlarda erkeklere nazaran kıyafet konusunda daha dikkatlidir. Kadının sosyal hayatta daha aktif olması, iş hayatına atılması ve günümüz şartlarına uyum sağlamasıyla giyim kuşam ihtiyaçları da buna bağlı olarak artış göstermektedir.

Görüşümüz odur ki kadının giyim nafakası güncel şartlar çerçevesinde tekrar ele alınıp incelenmelidir.

Evlenen kadın üzerine düşen hak ve sorumlulukları yerine getirmediği durumlarda nafaka hakkını kaybeder. Kocasına asi davranan kadın (naşize), hapiste olan kadın, irtidat eden kadın bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Bu durumlarda kadının nafaka hakkını kaybetmesinin sebebi, kocanın artık kadından faydalanamaz olmasıdır. İrtidat eden taraf koca ise İslâm dininde kadının gayr-i müslim bir erkekle evlenmesi yasak olduğu için eşler arasındaki hukuki bağ sonlanacağı için kadın bu durumda da eşinden nafaka alamaz. Aslında İslâm'ın kadına nafaka alması için bazı şartlar koymasının sebebi, eşler arasındaki güven ve huzurlu yaşam alanının devamını sağlamaktır. Hâl böyle olunca evlilik süresince hem kadın hem de koca davranışlarına dikkat ederek birbirlerini incitmeden evliliklerine devam etmeye gayret göstermektedir.

İslâm dini kadının çalışmasını zorunlu tutmayıp kendi tercihine bırakmıştır. Ancak günümüz şartlarına baktığımız zaman gerek kadınlara sunulan çalışma hakları gerekse hayat standartlarının ağırlaşması ve çalışan kadının kendisini daha hür ve özgür haklara sahip görmesi sonucunda kadınlar kendisini çalışma hayatına girmek zorunda hissetmektedir. Kadının çalışma hayatına girmesi ilk başlarda kendilerini mecbur hissetmekten kaynaklı olmayıp daha çok kendilerini sosyal hayata kabul ettirme gereği duymadan kaynaklıdır. Ancak günümüzde durum bundan daha farklıdır çünkü hayatın bize getirdiği şartlar aslında kadın istemese bile onu çalışmaya zorlamaktadır.

İslâm'a göre kadın evliliğe hazırlanırken baba evinden kocasının evine bir iğne bile götürmek zorunda değildir. Nasıl ki mesken hakkı kocaya ait ise o meskenin içini yaşanılır hale getirmekte kocanın görevidir. Ancak günümüze baktığımız zaman bu durumun fazlasıyla değişmiş olduğunu görmekteyiz. Evlenen kadına çeyiz adı altında da birçok şey yüklenmiştir. Hem mutfak eşyaları hem de beyaz eşya dediğimiz buzdolabı, çamaşır makinesi ve bulaşık makinesi gibi; bazı mobilyalar ve perde gibi eşyalar da evlenecek kadının sorumluluğuna yüklenmiştir. Hal böyle olunca günümüz de kadınlar tüm bu masraflarının üstesinden gelebilmek için çalışmak zorunda kalmışlardır.

Zaman ilerledikçe ihtiyaçlar ve isteklerde buna paralel olarak artmaktadır. Her ne kadar nafaka sorumlusu koca olsa da bu şartlar altında tüm ihtiyaçları karşılaması güç olabilir. Bu durum da örfe ve zaman şartlarına göre nafaka kapsamı değil ama nafaka ödeme şekilleri ve kadının kocasına yardım etmesi değişiklik gösterebilir.

Boşanmış ya da eşi ölmüş kadının nafaka hakkı ve iddet bekleme süreleri Allah tarafından Kur'ân-ı Kerim'de belirtilmiştir. Burada kadının nasıl boşandığı ve hamile olup olmadığı dikkat edilmiştir.

Boşanan kadının iddet beklemesi kadının üzerine farzdır. Dolayısıyla kadın iddet beklemeli ve kocası da bu süre zarfında kadının ihtiyaçlarını gidermelidir.

Son olarak şunu söyleyebiliriz ki kadının iddet beklemesinin sebebi nesebin belli olmasıdır. Boşanan ya da kocası ölen kadın hamile olduğunu bilmeden iddet beklemekten başka biriyle evlendiği zaman çocuğun nesebi kadının ilk eşine ait olmasına rağmen ikinci eşinin çocuğu olduğu yanlışlığına gireceğinden nesep burada sekteye uğramış olacaktır. Ancak günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte kadının hamile olup olmadığı, hamile ise ne zaman hamile kaldığı ve çocuğun babasının DNA testiyle kolay bir şekilde belirlenebilmektedir. Ancak bu gelişen şartlar neticesinde kadının iddet beklemesi konusu günümüz şartlarında tekrar tartışılması gereken bir konu olduğu kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

- Acar, Halil İbrahim. *İslam Aile Hukukunda Kadınlara Tanınan Mali Haklar*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2011.
- Akif, Mehmet. *İslâm-Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985.
- Atar, Fahrettin. "Muhâlea", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30: 399. İstanbul: TDV Yayınları, 2005.
- Basrî, Ârif. *Nafakâtü'z-Zevce fi't-Teşrîl'l-İslâmî*. Beyrut: Dâru'l-İslâmiyye, 1981.
- Baz, Abdülaziz. *Mecmu'u fetava*. Mekke: Mektebetü İmâmi'd-Da'veti'l-İlmiyye, 2002.
- Behnesi, Ahmet Fethi. *Nafaâsatul-Mut'ati Beyne's-Serîa ve'l-Kânûn*. Kahire: Daruşşuruk Yayınevi, 1988.
- Bekdemir, Sezai. *Nafaka İlmihali*. İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2019.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*. İstanbul: Bilmen Basım ve Yayınevi, 1968.
- Boran, Mustafa. *İslam Hukukunda Seyahat ve Hükümleri*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2021.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed bin İsmâîl. *Sahi'h-i Buhârî*. Dimeşk: Daru İbni Kesir, 1986.
- Cezîrî, Abdurrahman. *Fıkh ale'l-Mezâhibi'l-Erbaa*. Beyrut Cezîrî: Dâru'l-Kütüb ilmiyye, 1939.
- Cezîrî, Abdurrahman. *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıhki*. çev. Mehmet Keskin İstanbul: Çağrı Yayınları, 2007.
- Desûkî, Şemseddin Muhammed b. Ahmed. *Hâşiyetü'd-Desûkî alâ Şerhi'l-Kebîr*. Beyrut: Dâru'l-fikr Yayınları, 1431.
- Dirik, Mehmet. *İslâm Aile Hukukunda Kocanın Nafaka Mükellefiyetini Düşüren Haller*. *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi* 25/1 (Mayıs 2015): 151.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle Aile İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayıncılık, 2016.
- Erbay, Celal. *İslam Hukukunda Evlilik ve Hısımlık Nafakası*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998.
- Erbay, Celal. "Nafaka". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 32: 283. İstanbul: TDV Yayınları, 2016.
- Fığlalı, Ethem Ruhi. (1996). "Gaib". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 13: 293. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Gedikli, Halûk. *Boşanma ve Ayrılık Davalarında Alınacak Geçici Önlemler ve Tedbir Nafakası*. Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Görgülü, Şadiye. *İslam Hukukunda Karı Nafakası*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 1998.
- Gözübenli, Beşir. *Mefkud*. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 28: 354. Ankara: TDV Yayınları, 2003.
- Halebî, İbrâhim b. Muhammed. *Mecmau'l Enhur fi Şerh-i Mülteka'l Ebhur*. İstanbul: Muharrem Efendi Matbaası, 1911.
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî. *Reddû'l-muhtâr 'ale'd Dürri'l-muhtâr*. 14 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 2003.

- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî. *el-Muğni*. Lübnan : Dâru'l-fikr, 1984.
- İbn Manzûr, Muhammed ibn Mukarram ibn Alî ibn Ahmad ibn Manzûr el-Ensârî *Lisânu'l-Arab*. Beyrut : Dâru's- Sader, 1990.
- İbn Nüceym, Zeynüddin b. İbrahim. *el-Bahru'râik fî şerhi kenzi'dekâik*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İslami, 1431.
- İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed. *Bidâyetü'l-Müctehid ve nihâyetü'l-Muktesid*. Kahire: Dâru'l-Hadis Yayınları, 1431.
- İnce, İrfan. "Ridde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35: 92. İstanbul: TDV Yayınları, 2008.
- Kahveci, Nuri. *İslam Aile Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi, 2017.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2015.
- Karaman, Hayreddin. *Ana Hatlarıyla İslam Hukuku*. İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınları, 2015.
- Kâsânî, Alâüddin Ebu Bekr. *Bedâiü's-Sanâi' fî Tertîbi's- Şerâi'*. Kahire: Dâru'l-Hadis Yayınları, 1910.
- Köksal, Muhammed Asım. *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2021.
- Köse, Saffet. "Misyâr Nikâhı". *İslâm Hukuku Araştırmaları Dergisi*, 13(2009): 22-23.
- Kuduri, Muhammed b. Ahmed. *Muhtasaru'l-Kuduri*. Daru'l-Kitab İlmiyye, 1432.
- Kur'ân Meali. Erişim 23 Eylül 2023. <https://www.kuranmeali.com>
- Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed. *el-Hâvi'l-kebîr fî fikhi mezhebi'l-İmâmi's-Şâfiî*. thk. Ali Muhammed Muavvız-Adil Ahmed Abdülmevcûd. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmiyye, 1419/1999.
- Mâverdi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed. *Kitâbü'n-Nafakât*. Beyrut : Dâru İbn-i Hazm, 1998.
- Mergînânî, Ebû'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl. *el-Hidaye şerhu Bidayeti'l-mübtedi*. İstanbul: Mektebetü'l İslamiyye, t.y.
- Müflih, Ebu İshâk Burhâneddin İbrâhim b. Muhammed b. Abdullah b. Muhammed. *Mubdi Şerhu'l-Mukni*. Riyad: Daru Alemi'l-Kütüb, 2003.
- Özcan, Ruhi. *İslâm Hukukunda Hısımlık Nafakası*. İzmir: Çağlayan Yayınları, 1996.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût*. 31 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1989
- Seydişehri, Mahmud Esad. *Kitâb-ı Nikâh ve Talâk*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2018.
- Şâfiî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İdrîs b. Abbâs. *el-Ümm*. Beyrut: Dâru'l-Vefâ, 2001.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed. *es-Seylül-Cerrâru'l-Mütedeffik âlâ Hadâiki'l-Ezhâr*. Kahire: Dâru'l-Me'ârif, 1994.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed. *Neylu'l-Evtâr min Esrâr-ı Münteka'l-Ehbâr*. Riyad: Daru İbn-i Cevzi, ty.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan Hasan. *el-Hücce ala ehli'l-Medine*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l İlmiyye, 1403.
- Şeybânî, Muhammed b. Hasan. *Kitâbu'n-Nafakât*. Beyrut: Dâru'l-Kitabî'l Arabî, 1948.

- Şîrâzî, Ebû İshak İbrahim b. Ali. *el-Mühezzebe fî fıkhi 'l-İmâmi 'ş-Şâfiî*. 3 Cilt. Beyrut: Dâru'l-kütübi'l-ilmîyye, 1995.
- Şîrbînî, Muhammed, el-Hatîb. *Muğni 'l-Muhtâc İlä Ma 'rifeti Elfâzi 'l-Minhâc*. 4 Cilt. İstanbul: Matbaatu Haznedâr Ofset, 1958.
- Uyanık, Zeki. İslâm Aile Hukukunda Evlilik ve Boşanma Nafakası Bağlamında Süresiz Nafaka Yasası. *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 (2009): 57-87.
- Zeydân, Abdülkerim. *el-Mufasssal fî Ahkamü'l-Mer'e ve'l-Beyti'l-Müslim fî 'ş-Şerîati'l-İslâmiyye*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1993.
- Zuhayli, Vehbe. *İslam Fıkıh Ansiklopedisi*. çev. Ahmet Efe, Beşir Eryarsoy, H.Fehmi Ulus, Abdurrahim Ural, Yunus Vehbi Yavuz, Nureddin Yıldız. İstanbul: Risale Yayınevi, 1994.

ÖZ GEÇMİŞ

Feyza Nur KUTMAN, yılında’unilçesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini PasinlerOkulunda tamamladı. LiseyiAnadolu İmam Hatip lisesinde ikmal etti. yılında liseyi bitirdikten sonra aynı yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde lisans hayatına başladı. yılında buradan mezun oldu ve yılında Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde yüksek lisans eğitimine başladı. Halen bu üniversitede eğitimine devam etmektedir.

